משנה · אחרונים · מלאכת שלמה · סדר זרעים

מלאכת שלמה על משנה דמאי

רבי שלמה עדני

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מלאכת שלמה על משנה דמאי

רבי שלמה עדני

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מלאכת-שלמה-על-משנה-דמאי/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 5
משנה ג 6
משנה ד 7
פרק ב 8
משנה א 8
משנה ב 9
משנה ג 9
משנה ד 10
משנה ה 10
פרק ג 12
משנה א 12
משנה ב 13
משנה ג 14
משנה ד 15
משנה ה 17
משנה ו 18
פרק ד 18
משנה א 18
משנה ב 20
משנה ד 21
משנה ה 21
משנה ו 22
משנה ז 22
פרק ה 22
משנה א 22
משנה ב 23
משנה ג 25
משנה ד 25
משנה ה 25
משנה ו 26
משנה ז 26
משנה ט 27
משנה י 27
משנה יא 28
פרק ו 28
משנה א 28
משנה ג 30
משנה ד 30
משנה ה 31
משנה ו 31
משנה ז 32
משנה ח 33
משנה ט 34
משנה י 34
משנה יא 34
משנה יב 35
פרק ז 36
משנה א 36
משנה ב 37
משנה ג 38
משנה ד 40
משנה ה 42
משנה ו 43
משנה ז 44
משנה ח 46

פרק א

משנה א

כ' הרמב"ם ז"ל בהקדמתו דסדר אחר פאה מס' דמאי כו' ע"ש. ועוד נ"ל לומר דמשום דבפ' בתרא דפאה תנינן ובן לוי נאמן לעולם דלא נחשד על תמ"ע כי היכי דישראל לא נחשדו על ת"ג. ואין בהם ספק רמאי. ראה עכשיו לסמוך מס' דמאי אחריה הואיל שהוכרח כבר לזכור דין נאמנות הבן לוי והעניים. וכן מצאתי אח"כ שפי' כן הר"ש שירילי"ו ז"ל כמו שהעתקתי דבריו בסוף הסדר:

הקלים שבדמאי כו'. פירוש דמאי יש אומרים דא מאי ספק מעושר אינו מעושר. לשון אחר לשון דמע כמו מדומע לשון עירוב כמו משפחה שנטמעה נטמעה. ואל"ף בחילוף עי"ן. כמו נתעכלו נתאכלו. כך מצאתי. וצ"ל ג"כ דדלי"ת בחלוף טי"ת. ועוד י"מ דמאי לשון דמיון ומחשבה והוא קרוב לפירוש דא מאי. ובירושלמי פליגי ר"ל ור"י דר"ל ס"ל דמאי דמאי דוקא. אבל ודאי חייב. ור"י ס"ל דדמאי לאו דוקא דאפי' ודאי נמי פטור. וכההיא דתנן לקמן בפירקין מן כזיב ולהלן פטור מן הדמאי. דהתם לכ"ע לאו דוקא דמאי. והאי דנקט דמאי לפי שכל המסכת מיירי בדמאי נקט הכא דמאי אגב אחריני:

בפי' ר"ע ז"ל. ומע"ר ומ"ע א"צ להוציא מן הדמאי אע"פ שע"ה חשודים עליהם. נלע"ד לפי זה שרצה ר"ע ז"ל לפ' מתני' כדעת חכמים דלקמן פ"ד סי' ג' שאמרו קורא שם למ"ע וא"צ להפריש. והתי"ט האריך בזה:

עוד בפי' ר"ע ז"ל. ומשום איסורא מפרשינן לה לתמ"ע וכו'. משמע שר"ל שנותנה לכהן בחנם והיא דעת הרמב"ם ז"ל ומצאתי כתוב ולא תקן שימכרו תמ"ע לכהן דחיישי' אי משהי לה ישראל אתי למטעי בה. ע"כ:

והרימין. אית דגרסי והדימין בדלי"ת וכן הוא בתוספתא והוא דום בערבי:

והעוזרדין. בשני רישי"ן. הגיהו הר' יהוסף ז"ל:

ונובלות התמרה. שנפלו קודם שהטילו שאור. והתם בפ"ו דברכות אמתני' דעל הנובלות דתנן התם פליגי אמוראי איכא מ"ד נובלות תמרה הם תמרים שרופי חמה. ואיכא מ"ד הם תמרים שהרוח משירתן. ופריך בשלמא למ"ד תמרי זיקא היינו דהכא במס' דמאי קרי להו תנא נובלות תמרה והתם קרי להו נובלות סתמא. דהתם הוי פירושא אליבא דכ"ע שרופי חמה. אלא למ"ד דהכא נמי הוו תמרי שרופי חמה ליתני אידי ואידי נובלות תמרה או אידי ואידי נובלות סתמא וקאי בקשיא וע' במ"ש בפ"ו דברכות סי' ג':

וביהודה האוג והחומץ והכוסבר. גרסי' ול"ג שביהודה. והכוסבר ביהודה היה חריף מאד ואינו ראוי לאכילה בעיניה. וכתב הר"ש ז"ל דבירושלמי משמע דהני תלת ביהודא

פטורין ובגליל חייבין. וקמאי אפכא דביהודא חייבין ובגליל פטורין. משום דהני דנשמרין ביהודה מופקרין בגליל ע"כ. ועי' תוי"ט:
בפי' ר"ע ז"ל. לא היה בא אלא מן התמד. כצ"ל תמד בדלי"ת וכן מוכח בירושלמי וכתבתי לשון הברייתא בפ' בתרא דמעשרות סי' ו'. ומשמע קצת מלשונם שהחומץ שביהודה היה פטור אפי' מן הודאי:
ר' יהודה אומר כו'. בירושלמי פריך ויהיו לר"י כל הדימין שבגליל שהן בחזקת הפקר רבין על דימי שקמונה ויהיו כולן פטורין. ולא משני מידי:
המסוטפות. פי' הר"ש שירילי"ו ז"ל דקרי להו הכי משום שנראין שנתבקעו בסייף ע"כ:

משנה ב

הדמאי אין לו חומש. לא מיירי מתני' באוכל תמ"ע של דמאי דהא תנן בפרק הזהב באוכל תמ"ע של דמאי דחייב להוסיף חומש כמו בשל ודאי שאם לא היה מוסיף חומש לא היה נוהג בה קדושה. ור' אמי מוקי מתני' בירושלמי גם באוכל תמ"ע של דמאי ומתני' דפ' הזהב אתיא כר"מ דאית ליה חכמים עשו חזוק לדבריהם כשל תורה ומתני' דהכא כרבנן. והא דקתני בסיפא דמתני' דברי ר"מ לא קאי אכולה מתני':
אין לו חומש. דכיון דלא מעכב בדאורייתא דקיי"ל נתן את הקרן ולא נתן את החומש יאכל. ליתיה בדרבנן כדמפרש רבינא בפ' הזהב שאם היו מטריחין עליו להוסיף חומש לא היה מפריש כל עיקר. הר"ש והרא"ש ז"ל:
ואין לו ביעור. אבל הודאי י"ל ביעור דלא בטל יוחנן כ"ג רק שלא יתודו:
ונכנס לירושלים ויוצא. דוקא בפירות הטבולין לדמאי אבל בדמאי עצמו דהיינו מע"ש של דמאי פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב דה' מע"ש סי' ט' דאסור להוציאו וגרסתו ז"ל ונכנס לירושלים ויצא דדוקא בדיעבד וכן נראה בפ"ג דמס' מע"ש סי' ו' כמש"ש. וע' בפרק הזהב (בבא מציעא בד' נ"ג.) אבל בפי' המשנה בין כאן בין בההיא דמס' מע"ש פירש בהדיא מע"ש של דמאי נכנס לירושלם ויוצא ממנה ויפדה אחר יציאתו ע"כ:
בפי' ר"ע ז"ל. ונכנס לירושלם ויוצא ונפדה. כתב החכם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל קשה דבכאן לא מצאנו בגרסא נפדה אך במסכת מעשרות יש וצ"ע:
ומאבדין את מיעוטו בדרכים. כתב החכם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל ברוב הספרים ל"ג בדרכים וכן עיקר ופירושו מי שיש לו מעט מע"ש מותר לאבדו וא"צ להעלותו ע"כ. ואיכא בירושלמי מאן דמוקי לה בתמ"ע של דמאי. דאילו בתרומת ודאי תניא אין מביאין תרומה מן הגרן לעיר ולא ממדבר לישוב אא"כ היתה במקום גדודי חיה ונוטל דמים מן השבט. אבל בתמ"ע של דמאי אם הפרישה בגרן אינו מחוייב להביאה לעיר אפי' במקום

גדודי חיה. ולהכי נקט מיעוטו דאם הי' מרובה אפי' חולין אין מעבירין על האוכלין. ובירושל' פליגי כמה יהא באוכל שאין מעבירין עליו. דבי ר' ינאי אמרי דפחות מכביצה מותר לאבד בפרוס ואם היה שלם כמו חררה קטנה עד כגרוגרת. ר"א בשם ר"ש בן יהוצדק בשלם כגרוגרות בפרוס אפי' כמה מותר. הרא"ש ז"ל:

ונותנו לע"ה ואוכל כנגדו. כתב החכם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל פי' זה שפי' ר"ע ז"ל אינו נראה כי ממ"נ אין אנו צריכין לזה כי מה מועיל מה שהוא אוכל כנגדו את שהוא מחללו ע"ז שהוא אוכל. הא אין מחללין אוכל על אוכל. ותו דא"כ מאי רבותיה כיון שכבר חלל שהוא מותר ליתנו לע"ה ולמה אסור להאכילו בטומאה הרי חולין גמורים הוא. ותו כי כ"ז לא נזכר ממנו מאומה גבי ודאי. ע"כ נראה ששתי חלוקות הן. נותנו לע"ה. ר"ל מותר ליתנו מתנה לע"ה. ואוכל כנגדו הוא דין אחר שמותר להאכיל לע"ה כנגדו. כגון הא דתנן מי שהיה לו מעות בירושלים וצריך להם ולחבירו פירות אומר לחבירו הרי המעות האלו מחוללין על פירותיך נמצא זה אוכל פירותיו בטהרה והלה עושה צרכו במעותיו ותנן התם ולא יאמר כן לעם הארץ אלא בדמאי. ולפי פירוש המחבר קשה למה לא שנה אותו הדין כאן. עד כאן לשונו ז"ל:

ויחזור ויפדה את הפירות גרסי' ול"ג ובלבד עד כאן לשון ר"ע ז"ל. אמר המלקט טעמא הוי דאדרבה היא קולא מה שחוזר ופודה את הפירות דבשל ודאי לא התירו אלא זקוק להעלותם. כדתנן בפרק ג' דמסכת מעשר שני לא אם אמרתם במע"ש עצמו שכן הוא נפדה טהור בריחוק מקום. ועוד תנן התם בפ"ק מזיד יעלו ויאכלו במקום. וכן נמי תנן גבי בהמה אלמא העלאה עדיפא. ועוד תנן התם בפ"ג מעות בירושל' ופירות במדינה אומר הרי המעות הללו מחוללין על פירות ההם ובלבד שיעלו הפירות ויאכלו בירושלים. הר"ש והרא"ש ז"ל. אבל תוס' ז"ל בפ' הזהב דחקו לקיים גרסת ובלבד (הובא בתי"ט) וע' עוד במ"ש תוס' ז"ל בפ' לולב הגזול ריש (סוכה ד' מ"א.) ועי' בירושלמי דמע"ש סוף פ"א:

משנה ג

הלוקח לזרע. פי' הר"ש והרא"ש ז"ל. לזרע. לקח תבואה לזרעה פטור מלעשר בין בדבר שזרעו כלה בין בדבר שאין זרעו כלה אע"פ שאסור לזרוע טבל:

שמן לנר שמן לסוך בו את הכלים. תימה לע"ד אמאי לא ערבינהו שמן לנר או לסוך בו את הכלים פטור מן הדמאי. דלעולם מצינן לפרושי דלזא"ז קתני. לא מיבעי לנר דהוי כמו שריפה דפטור מן הדמאי אלא אפי' לסוך בו את הכלים שעי"כ הוא מיתקן הכלי ונהנה תמיד מן הכלי אעפ"כ פטור. ואפשר דחדא חדא שמעינהו וגרסינהו. א"נ הדר תנא שמן לאשמעי' דאע"ג דשמן ראשון דלהדליק הוי צלול אעפ"כ פטור מן הדמאי. ואי לא הדר

תני שמן בהדיא גבי סיכת כלים ה"א דתרווייהו בשמן עכור ומאי לנר ע"י פתילות עבות ביותר דהוי כמו שריפה ממש להכי הדר תנא שמן גבי סיכת כלים דהתם ודאי בעכור רגילי אינשי לסוך את הכלים. אבל הה"נ דשניהם בצלול נמי פטור מן הדמאי דהוי כמו לאבוד. ובסוף פרקין אשמעי' דאפי' אם נותן שמן הרבה בצמר פטור מן הדמאי דמשום הכי לא קתני מושח או סך. כך נלע"ד:

מן כזיב ולהלן פטור מן הדמאי. בהא אפי' ר"ל מודה דדמאי לאו דוקא וכדכתיבנא. ובירוש' משמע דכזיב עצמה כלחוץ ופטורה מן הדמאי:

חלת עם הארץ והמדומע וכו'. בירושלמי לקמן ריש פרק ה' תני ר"ש בן יהודה אומר משום רבי שמעון חלה בית שמאי מחייבין ובית הלל פוטרין וכמו שרמזתי שם. ובירושלמי דפרקין ודפרק האיש מקדש תני וכולן שקרא שם לתרומת מעשר שלהן. פי' כל הני דתנן במתני' הלוקח לזרע וכו' עד סוף. אם קרא שם לתמ"ע שלהן. מה שעשה עשוי. ואותה תרומה שהפריש מאותו דמאי חייב ליתנה לכהן. ואם קרא שם למע"ש שלהן חייב להעלותו לירושלם או לפדותו. ואיכא אמורא דאמר חוץ משירי מנחות שאם קרא שם לתרומה ומעשר שבהן לא עשה כלום דממון גבוה הן ואין בהם לכהנים זכות רק אכילה ולא דבר אחר:

שמן ערב וכו'. בירושלמי תני א"ר יודה לא פטרו ב"ה אלא שמן של פוליטון בלבד. אחרים אומרים בשם ר' נתן מחייבין היו ב"ה שמן ורדודנין:

משנה ד

ומברכין עליו. פי' רש"י ז"ל בפ' במה מדליקין (שבת ד' כ"ג.) ברכת המוציא. והיינו שלשה שאכלו כאחת ואחד מהן עני ואוכל דמאי מברך ברכת המוציא ומוציא אחרים. ומזמנין עליו. ומברך ברכת זמון להוציאן י"ח. ומפ' טעמא בפ' שלשה שאכלו דאי בעו מפקרי לנכסייהו ומצו לאכול דמאי גבי האי. אבל אי הוי ודאי אין מזמנין עמו דאין קבע וחבור לדברים האסורין מפני שאין רשאין להתחבר עמו בחבורה. אבל האוכל מהן ואפי' ודאי טבל אע"פ שאינו רשאי חייב לברך המוציא ושלש ברכות. וכן דעת הראב"ד והר"ש והרא"ש ז"ל. אבל הרמב"ם ז"ל סובר דלהכי תני ומברכין עליו דהיינו ברכת המזון ולאשמעי' דוקא דמאי אבל ודאי אין בו ברכת המזון דאין זה מברך אלא מנאץ ואין חפץ לה' באותה ברכה שאין האכילה מזון אלא כוס התרעלה. והרשב"א ז"ל הסכים לדברי הרמב"ם ז"ל וסייעו מן המשנה הזו בפ' ג' שאכלו. ודבריו נכונים דאילו לפי' רש"י ז"ל אמאי תני מברכין לענין המוציא דאם שמעו הברכה וכוונו לצאת פשיטא דיוצאין. ועוד

דאי מברכין היינו בשלשה ליתני מזמנין ומברכין דלשתמע דבשלשה מיירי. ונסתלקה השגת הראב"ד ז"ל בה' ברכות. עכ"ל הרש"ש ז"ל. ועי' עוד בפי' ה"ר שמשון ז"ל:

ואם הקדים מע"ש לראשון. שהפריש וכו' עד סוף לשון ר"ע ז"ל. אמר המלקט כן פי' ה"ר שמשון ז"ל. אבל הרמב"ם ז"ל נראה דגריס הא אם הקדים. וז"ל ובעבור שעיקר חובת דמאי מה שזכרתי לך והוא שיוציאו ממנו מע"ש בלבד ואע"פ שאין אנו יודעין אם הוציאו ממנו מע"ר או לאו. למדנו מהענין הזה שאם הקדים מע"ש לראשון אין בכך כלום. ר"ל בטבל האמתי אם הוציא מע"ש קודם מע"ר אסור. וזה מותר. ובלבד שישמור השיעורין. והדמיון בזה כגון אם היו מאה סאין חטין יוציא עשר סאין תחלה ויאמר זה מע"ש ואח"כ יוציא עשר סאין ויאמר זה מע"ר וע"כ שים לבך לשמור ענין זה ע"כ. וקודם לזה הייתי סבור לומר דאשגרת לישנא דמתני' דבפ' בתרא דמע"ש נקט הכא כדמתרצי תוס' ז"ל בכמה דוכתי. וכמו שהעתיק בתוי"ט ההיא דכתב התוספות בפרק מקום שנהגו דבמקום לאו נכתב הן משום סרכא. אבל השתא חזינא שהיא גירסת הרמב"ם ז"ל ודוקא נקטה. וכתב הח' ה"ר יהוסף אשכנזי ז"ל ס"א הָאֵם קמץ חיריק ובירו' ריב"ל ס"ל ואם הקדים דוקא בדיעבד אם עשה עשוי אבל לכתחלה לא יעשה ור"י ס"ל דאפי' לכתחלה מותר להקדים שני לראשון בדמאי:

שמן שהגרדי סך באצבעותיו. כדי שלא תזיק לו האריגה דהשתא דמי לסיכה של תענוג דהויא כשתייה:

ושהסורק נותן בצמר פטור. לא קתני לשון סיכה או לשון משיחה לאשמעי' דאע"ג שנותן שמן הרבה פטור וכמ"ש בריש מתני' דלעיל:

פרק ב

משנה א

ואלו דברים המתעשרין דמאי בכל מקום. ונראה לי דאי גרסי' ואלו בוי"ו משום דבפרקין דלעיל מנה הקלים שבדמאי אפי' בארץ ישראל. קתני השתא ואלו החייבין בדמאי אפי' בסוריא. אבל בחו"ל לא וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בחבורו. ובירושלמי תמן תנינן שום בעל בכי ובצל של רכפא וגריסין הקלקין והעדשים המצריות המינים הללו ע"י שיש כיו"ב בא"י צרכו חכמים ליתן להם סימן. אבל האלצרין והאפסטקין והאיצטרובלין ע"י שאין כיו"ב בא"י לא צרכו חכמים ליתן להן סימן כדי לפוטרן מן המעשר. א"ר אבין משנתינו זאת של אלו דברים המתעשרין דמאי בכ"מ. בחלוף מאותה משנה של שום בעל בכי. ששם מנה המינים הפטורין מן המעשר אפי' כשלוקחם בא"י וכאן מנה החייבים במעשר אפי'

כשלוקחם בחו"ל לפי שאין כמותם גדילים שם כלל. ופריך והרי דבלה בבוצרה ומשני גרועה היא. ותו פריך והא תמרים באלכסנדריא ומשני קטנים ודקים הם. ותו פריך והא חרוב בביארי ומשני יבש יותר מדאי הוא ונלעס בקושי. ותו פריך והא אורז בחולתא ומשני סמוק הוא ותו פריך והא כמון בקפרוס ומשני עקום הוא ע"כ. ותו גרסי' התם א"ר אלעזר לא שנו דאינו מעשר אלא דמאי בלוקח מישראל עם הארץ אבל הלוקח מן העובד כוכבים ודאי. ור"י אמר לא שניא היא הלוקח מישראל היא הלוקח מן העובד כוכבים דמאי:

כל המשתמש ממנו פטור. כתב החכם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל פי' אצ"ל שהוא פטור כשהוא בעין דודאי ניכר הוא. אלא אפילו נשתמשו ממנו לדבר אחר שאינו ניכר כ"כ כגון שעשו ממנו פת אפ"ה פטור כי כבר הוא ניכר ע"כ:

משנה ב

המקבל עליו כו'. מפרש בירושלמי דקבלה לא הויא אלא ברבים כלומר בפני שלשה כדאיתא בסוף עד כמה. הר"ש ז"ל:

את שהוא אוכל כו'. לא זו אף זו קתני. אבל הרא"ש ז"ל נראה שהיה גורס את שהוא אוכל ואת שהוא לוקח ואת שהוא מוכר וכמו שהעתיק ר"ע ז"ל והוי זו ואצ"ל זו. ובירושלמי משמע דפליגי ר' יונה ור' יוסי בטעמא דר' יהודה אלא דלא משמע כן מפי' הר"ש ז"ל לירושלמי. ואית דלא גרסי אף במילתיה דר' יהודה:

משנה ג

המקבל עליו להיות חבר. כתב הרש"ש ז"ל וקרי ליה חבר משום דכתיב גבי מצות עמיתך ודרשינן עם שאתך בתורה ובמצות ותרגומו חברך. וזה מקבל עליו חומרת המצות כדי שלא להכשיל את הרבים קרוי חבר כלומר זהו חבר האמור בתורה ע"כ. ועוד כ' ולא מיטמא למתים. דס"ל לר"י שאין מזומן לו אפר פרה. אבל בקרי דבטבילה סגי בית הטבילה שכיח. ורבנן סברי דאפר פרה נמי שכיח. ומוכח במס' נדה דאף בזמן האמוראים הי"ל אפר פרה שנשאר להם מזמן הבית. ומשמש בביהמ"ד. לומד עם ת"ח בישיבה ויודע פי' המשניות עכ"ל ז"ל. ומתני' מיירי בישראל הרוצה לאכול חולין בטהרה ולא בכהן האוכל על טהרת תרומה. וכ' הר"ש והרא"ש ז"ל דאפשר דל"ג על מגע ע"ה לחולין אלא לתרומה. ומ"מ בגדי ע"ה חמורים מע"ה עצמו דחיישי' וכו'. ובבכורות דף ל' איתא ברייתא בכה"ג וקאמר התם ר"י בימי בנו של ר' חנינא בן אנטיגנוס נשנית משנה זו:

משנה ד

הנחתומין לא חייבו אותם חכמים להפריש אלא תרומת מעשר וחלה. גרסי' וכן הגיה הח' הר"ר יהוסף ז"ל וכ' פי' והלוקח יפריש מעשר שני דהא תנן לקמן הלוקח מן הנחתום כיצד הוא מעשר וכו' ומע"ש בצפונו וכו' ע"כ. ובנחתום חבר פירשה רש"י והר"ש והרא"ש ז"ל. וכתב החכם ה"ר אלעזר אזכרי ז"ל נראה שהוזקקו לפרש כן שאם הנחתום ע"ה שלקח תבואה מע"ה אחר שא"ל עשרתי הרי הוא מאמינו וסומך עליו ואינו שומע לדברי חכמים שחושדין לע"ה ואפי' תמ"ע לא יפרישו ומה תועלת יש בהא דתנן לא חייבו אותם חכמים להפריש אלא כדי תמ"ע וכו' ע"כ. וכתב הר"ש ז"ל ומיהו זימנין דמיחייב במע"ש דתני עלה בתוספתא בד"א במוכר בחנותו או על פתח חנותו אבל המוכר בפלטר או בחנות הסמוכה לחנותו חייב בשני ע"כ. ובירושלמי פריך דהכא תנן דהנחתום מפריש תרומת מעשר ולק' ברפ"ה תנן הלוקח מן הנחתום מפריש תמ"ע. ופליגי בה ר"י ור"א. חד אמר כאן בעושה בטהרה כאן בעושה בטומאה. פי' נחתום העושה בטהרה שלקח תבואה שלא הוכשרה מע"ה הואיל וחזיא לאכילת כהן הטילו על הנחתום להפריש. אבל אם לקח תבואה שהוכשרה ועושה בטומאה הואיל ולא חזיא אלא להסקה לא הטריחו את הנחתום להפריש. וחד אמר כאן במדה דקה כאן במדה גסה. פי' אם הוא מוכר במדה דקה יפריש הנחתום. ומפרש בירוש' מפני התינוקות הקונים במדה דקה ויאכלו טבל א"נ לפי שמוכר במדה דקה ומשתכר הרבה הטילו עליו להפריש. והא דלא משני הכא בנחתום חבר ולקמן בנחתום ע"ה דמשמע ליה דתרווייהו אייריי בחד ענין עכ"ל הרא"ש ז"ל. והביאו ר"ע ז"ל לקמן רפ"ה:

משנה ה

את שדרכו להמדד בדקה ומדדו בגסה. גרסינן טפלה דקה לגסה עכ"ל ר"ע ז"ל. אמר המלקט כן נראה שהיא גרסת הר"ש ז"ל וגם הרא"ש ז"ל שרוב פירושו הוא קיצור פי' הר"ש ז"ל וכן בירושלמי במשנה. אבל הרמב"ם ז"ל גריס את שדרכו להמדד בגסה ומדדו בדקה טפלה דקה לגסה. פי' ודייניין ליה כגסה ומיפטר. והה"נ דאם דרכו למדוד בדקה כגון קטנית ומדדו בגסה דמחמיר ר"מ דבתר דקה שדינן ליה דר"מ בתר המינין אזיל ולא בתר המדות כדעת ת"ק. וכגרסא זו וכפי' זה נראה גם כן מן התוספתא וכן בתלמוד בירושלמי. אמנם הר"ש ז"ל פי' דר"מ דהך ברייתא פליג אר"מ דמתני' ותרי תנאי אליבא דר"מ. והח' הרש"ש ז"ל הכריח כגרסת הרמב"ם ז"ל. ומתוך פי' הרמב"ם ז"ל משמע עוד דגריס השתי בבות בגרסת המשנה ולאו בה"ה לחוד כדכתיבנא. ודלא כמו שראיתי גורסין רוב שוני המשניות שאינם שונים אלא בבא אחת אי כמר אי כמר. וטעמייהו

נמי משום שלא נמצאה בבא תנייתא בכל הספרים בעדות הח' הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל. ודברים הנמכרין בגסה מפ' בתוספתא אלו מיני תבואה. אבל קטנית דרכו להמדד בדקה. ועוד איכא תנאי אחריני בהההיא ברייתא דאית להו סברות אחרות. וכבר דבר ע"ז הח' השלם ה"ר מנחם עזריה נ"ע בסימן כ"ח. ועי' בירושלמי. ומצאתי שכתב הח' הר"ר סולימאן אוחנא ז"ל וז"ל גרסת הרמב"ם ז"ל כגרסת הספרים וגי' ר"ע ז"ל כגי' ר"ש ז"ל. אמנם גי' הרמב"ם ז"ל עיקר שכ"ה גי' התוספתא וז"ל את שדרכו למוד בגסה ומדדו בין דקה בין גסה טפלה דקה לגסה. את שדרכו למוד בדקה ומדדו בין דקה בין גסה טפלה גסה לדקה. אלו דברים הנמדדין בגסה מיני תבואה. וקטנית דרכו להמדד בדקה דברי ר"מ. וחכ"א שדרכן להמדד בדקה ומדדן בגסה משפיעין ומוכרן דמאי ומודדן בדקה ה"ז חייב וכו'. ולפ"ז הא דקתני מתני' אלו הן המשפיעין במדה גסה הם טונות ומוכרי תבואה ל"צ אלא לר"מ שהולך אחר דבר שדרכו להמדד בגסה או בדקה. דאילו לרבנן הכל הולך אחר המדידה שמודד אם הוא בגסה פטור ואם הוא בדקה חייב וראיה לזה מן התוספתא שכתבתי דקתני בדברי ר' מאיר אלו דברים הנמדדין בגסה אלו מיני תבואה וכו'. והיינו מתני' דקתני אלו הן המשפיעין במדה גסה וכו' אלמא ר"מ היא. אבל סיפא דקתני איזוהי מדה גסה ביבש שני קבין וכו' אתיא ככ"ע. שגם לר"מ צריך לפרש איזוהי מדה גסה שנשער בה למשפיעין במדה גסה. אלא שצ"ע למה כתבן שתיהן הרמב"ם ז"ל בחבורו דהא רישא ע"כ ר"מ היא. וי"ל דאתיא אף לרבנן ואורחא דמלתא נקט שדרך מוכרי תבואה למדוד במדה גסה. והנה לפי שנזדמנה נוסחא משובשת לר"ש ז"ל הוצרך לומר דתרי תנאי נינהו אליבא דר"מ עכ"ל ז"ל:

ובלח דינר. ירושלמי על דעתיה דתנא דמתני' נתנו שיעור ליבש ולא נתנו שיעור ללח. נתנו דמים ללח ולא נתנו דמים ליבש. ותנא דברייתא איפכא דתני ר' חייא הין מדה גסה מן ההין ולמטה מדה דקה. {הגהה ס"א לימן והחכם ה" ר בצלאל ז"ל הגיה מינן ובתוספתא אחרת שכתבה הר"ש ז"ל שכתוב בה לימון פי' הוא ז"ל דלימון שם מידה גסה ואח"כ כ' בסוף דיתכן שזה וזה שם מטבע} טמן דהיינו שם מטבע מדה דקה. מטמן ולמעלה מדה גסה. על דעתיה דהדין תנא נתנו שיעור ללח ולא נתנו שיעור ליבש נתנו דמים ליבש ולא נתנו דמים ללח:

סלי תאנים וסלי ענבים. ס"א סלי זיתים וסלי ענבים וכן הוא שם ברמב"ם פרק י"א זיתים. אלא שראיתי מי שהגיה שם תאנים. וז"ל הרש"ש ז"ל סלי תאנים וענבים בהאי לא שייך מדה אלא מנין ודרכן היה למכרן במנין כך אשכולות לדינר כך תאנים לדינר דומיא דסלי

ירק דלא שייך בהו משפיעין וחנונים אלא בעל הגנה עושה מהן אגודות במנין ומי שנותן בלא מנין קרוי אכסרה ע"כ:

פרק ג

משנה א

מאכילין את העניים דמאי. איכא דמוקי לה בירושלמי בעניים ואכסניא חברים אלא שצריך להודיעם שהוא דמאי והרוצה לתקן יתקן. ודוקא באכסניא עוברת אבל אם לנו שם חייבין לעשר. ואיכא דמוקי לה בעניים ע"ה ובאכסניא עובד כוכבים. אבל בעניים חברים ואכסניא ישראל לא אמרי' והרוצה לתקן יתקן אלא חייבים לתקן. הרא"ש ז"ל. והרמב"ם ז"ל פי' מאכילין וכו' כדי להקל עלינו הצדקה ואכסניא הם האורחים ונעשה זה לחזוק מצות אכסניא בדתינו כדי להקל על בעלי האכסניא ע"כ. וכ"כ ג"כ בפ"ה דה' שמטה דמאכילין את האכסניא פירות שביעית ואין כאן משום משלם חובו מפירות שביעית. וכתב בתוי"ט דהא דקתני מאכילין ולא קתני אוכלין כו' ואני נלע"ד לומר עוד ע"פ דרכו בדקדוק אחר שיש לדקדק במתני' דאמאי לא ערבינהו ותנא מאכילין את העניים ואת האכסניא דמאי. אלא מאכילין היינו לתת ממש לתוך פיו של עני אם הוא חולה דאיכא תרתי לטיבותא. דאין העני דומיא דאכסניא דסתמו הוא בריא. ומלת עני תסבול פי' חולה כמו אשרי משכיל אל דל. מדוע אתה ככה דל בן המלך. ולרמוז לנו דין זה תני מאכילין ופלגינהו לתרי בבי. דו"ק. וגם הוא נראה כתב זה בקיצור ע"ש. וכתבו התוס' ז"ל בספ"ק דעירובין די"ז ואת האכסניא דמאי פי' הקונטרס וישראלים הן ומיהו בירושלמי איכא פלוגתא דאיכא דמוקי לה בעובדי כוכבים ואפ"ה אצטריך לאשמעי' דמאכילין אותן דטבל אסור בהנאה ובדמאי הקלו ע"כ:

רבן גמליאל היה מאכיל את פועליו דמאי. בתוספתא דדמאי פ"ב קתני ר"ג היה מאכיל את פועליו דמאי ומודיע. ובירושלמי רמי דלק' בפ"ז תנן פועל שאינו מאמין לבעה"ב נוטל גרוגרת אחת וכו' וחושך גרוגרת א' כדי שלא יהיה גזל שאין מוטל על בעה"ב ליתן לו הדמאי מתוקן. וכאן מדקתני ר"ג היה מאכיל את פועליו דמאי משמע דרבנן פליגי עליה וסברי דחייב בעה"ב לתקן הדמאי קודם שיתננו לפועל. וקשיא מרבנן דהכא ארבנן דהתם. ותי' ר' יונה דהתם דקתני שעל הפועל מוטל לתקן הדמאי בשהשכירו במעות ואין מאכילו אלא מפני התנאי שהתנה עמו שיהיו מזונותיו עליו הלכך על הפועל מוטל לתקן. אבל מתני' דהכא מירי שלא השכירו במעות אלא השכר יהיה אכילתו בלבד הלכך צריך שיתן לו הדמאי מתוקן שאסור לפרוע חובו בדמאי ע"כ:

ואת שאינו מעושר למעשר. בירושל' מ"ט דב"ש אפי' תגדרנו עכשיו יכול אתה לגודרו לאח"ז אין אתה יכול לגודרו. פי' ומש"ה עכשיו שהוא תחת ידך גדרהו. מ"ט דרבנן אם מדקדק אתה אחריו אף הוא ממעט בצדקה ע"כ:

וחכ"א גובין סתם. קשיא לי חכמים היינו ת"ק. ונלע"ד דאפשר דחכמים באו להוסיף דלא מיבעיא בעה"ב הנותן דא"צ לעשר כדי שלא ימנע מלתת אלא אפי' הגבאין עצמן אינם צריכין לעשר דמאי מה שגבו אלא גובין סתם ומחלקין סתם והרוצה לתקן יתקן. ותמהני שלא ראיתי מי שדבר בזה. וז"ל הרמב"ם ז"ל שם מותר להאכיל את העניים ואת האורחים דמאי וצריך להודיען והעניים עצמן והאורח אם רצו לתקן יתקן גבאי צדקה גובין סתם מכל אדם ומחלקין סתם והרוצה לתקן יתקן ע"כ ואין שם רמז כלל למ"ש בשמו ר"ע ז"ל אלא בפירושו יש רמז קצת. ומשמע דברישא דמיירי בבעלי הבית עצמן צריך להודיען אבל בגבאין מחלקין סתם ובזה מתורץ ג"כ רבותא דאיכא בסיפא במילתא דחכמים מברישא. ונראה דמר אמר חדא ומר אמר חדא ול"פ אלא תרווייהו ת"ק וחכמים פליגי אב"ש:

משנה ב

לחזום פי' בערוך לחזום פי' לשלף העשבים הרעים וי"א לעשותן אגודות בל' ישמעאל קורין לאגודות אלחוזם ע"כ. והרש"ש ז"ל כ' נראה בעיני שהוא כמו לחסום דהיינו לכרות העלים כמו שעושין לכרישין ולשומין ולבצלים ולצנונות דכולהו חזו לאכילה ולהקל ממשאו עקרם והשליכם. ומנלן דחסימה ל' כריתה כדתנן בפט"ז מכלים הסלים של עץ משיחסום ויקנב דהיינו כשכורת אותן קצות השבטים של עץ או הגומא בסוף הסל וכן פי' הרמב"ם ז"ל כשקוצץ או כורת. ולא ממנעי רבנן מלהחליף זיי"ן בסמ"ך כדכתיב נתעלסה באהבים וכתיב ועלזו לפניו. ועלז בה. ועוד נראה לפ' שהוא כמו לעזום בחילוף חי"ת בעי"ן ותרגום ירוש' ומלק את ראשו ויעזים ית רישיה. וכמו שאינו מעושר דתנן במתני' גופה דמפרש בגמ' ירוש' שהוא כמו מחוסר עכ"ל ז"ל:

לא ישליך עד שיעשר. ובירושלמי מפרש טעמא דהזוכה זוכה בדקה ואין המפקיר מפקיר בגסה. כלומר זה שהשליך והפקיר ל"ד למודד בגסה דאמרן בפירקין דלעיל שפטור מלעשר והזוכה דהיינו אותו שימצאם מלקט מעט מעט דהיינו דקה. הר"ש ז"ל. והקשה ע"ז הרא"ש ז"ל וז"ל ולא ידענא מה צריך לטעם זה דהא דאמרי' לעיל דהמוכר בגסה פטור מלעשר היינו במוכר לחבר לפי שיודע שפטרו חכמים את המוכר ויעשר הוא אבל במוכר לע"ה. בכ"ע חייב לעשר והכא נמי חייב לעשר משום ע"ה המוצאם דאילו חבר המוצאם יעשרם דמאי דירא שהושלכו אחר שנגמ"ל למעשר ותנן בפ"ק

דפאה ונותן משום הפקר ופטור מן המעשרות עד שימרח אבל אחר שמרח דהיינו גמ"ל אפי' הפקיר חייב לעשר וכ"כ הרמב"ם ז"ל הטעם זה עצמו בפי"א דה' מעשר ע"כ. ומצאתי שהרש"ש ז"ל רצה לדחוק לתרץ בעד הירושלמי דבעלי הירושלמי לאו קטלי קני באגמא נינהו ולאהבת הקיצור לא העתקתי דבריו ז"ל הנה:

לשון ר"ע ז"ל. האי מעושר הוי פירושו מחוסר. אמר המלקט כן פי' הר"ש ז"ל ומפי' הרמב"ם ז"ל משמע דלא גריס רק מחוסר. גם במשנת הח' הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל הוגה מעושר וכתב ס"א מחוסר. וז"ל הרא"ש ז"ל שאינו מעושר אלא מנין בירושלמי מפרש שאינו מחוסר אלא מנין ועי"ן וחי"ת מתחלפין וכן שי"ן וסמ"ך. מנין הקצוב שהיה להם כמה אגודות ירק במעה. א"נ עשה עמו קצבה. הלכך כיון שהגביהן לקנות קנאם בהגבהה וא"א לו להחזירן עד שיעשר כדתנן לעיל שצריך לעשר את שהוא מוכר. ובירו' פריך היאך הוא מעשר משל מוכר שלא מדעתו וכי אינו אסור משום גזל. איכא מ"ד דמפריש מן העלין ואין בעל הירק מקפיד על דבר מועט כזה. ואיכא מ"ד שנותן לו דמי המעשר. והדר תו פריך ולא נמצא עושה תקלה לבאין אחריו שיפרישו מזה המתוקן על אחר שאינו מתוקן ומשני שעושה מהן צבור ואומר למוכר שלא יערבם עם שאר הירק אלא ימכרנו לאחר לבדם. היה עומד ולוקח כגון שהיה בורר איזה מהן יקח ולא גמר בלבו לקנות כי ההיא דתניא בפ' המוכר את הספינה הלוקח ירק בשוק בירר והניח בירר והניח אפי' כל היום כולו אינו חייב במעשר עכ"ל ז"ל:

משנה ג

שלא יאבדו. בירוש' פריך מהא דאמרי' פ' המניח ההופך את הגלל למעלה משלשה חייב בנזקיו ואפי' לא נתכוין לזכות וכו' והכא פטור ממעשר. ומשני א"ר בון תמן כתיב בעל הבור ישלם פי' כל מי שהוא בעל התקלה ואפי' אינו שלו דבור ברה"ר לאו דידיה הוא ואפ"ה חייבתו תורה והכא כתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך משלך אתה מעשר ולא משל אחר:

כל דבר שאין אדם רשאי למכרו דמאי. כגון מדה דקה כדתנן בפרקין דלעיל גם לא ישלחנו לחבירו אע"ג דהני תרי טעמי דמפרש בירושלמי במוכר משום התינוקות או משום דמוכר משתכר במדה דקה לא שייכי בשולח לחבירו מ"מ ל"פ חכמים ואין (הגה"ה. צ"ע אם חסר פה לשון וכך היה צ"ל אבל מותר לשלוח לו בגסה ואין וכו' אלא שאני כך מצאתיו) כאן חשש עבירה דמיירי בשולח לחבר והוא יודע כמה יש לו לעשר אבל השולח לע"ה צריך לעשר בכל ענין. ור' יוסי מתיר בודאי בין דקה בין גסה ובלבד שיודיענו דכיון דמתנה הוא נותן לו אינו זקוק לעשר רק שיודיענו. ובירושל' קאמר ר'

יוסי אוסר בדמאי בדקה ובגסה שרי ור"י לטעמיה דפטר לעיל במוכר אכסרה הרא"ש ז"ל. והטעם שהחמיר ר' יוסי בדמאי טפי מבודאי מפני שהוא קל כי היכי דלא יזלזלו בו או שמא לא יודיענו. ועוד גרסי' בירושלמי עלה דמתני' תני אין מעבירין על האוכלין פי' המוצא אוכלין בדרך אינו רשאי לעבור עליהם ולהניחם שם ר' יעקב ב"ר זבדי בש"ר אבהו הדא דתימא בראשונה אבל עכשיו מותר מפני הכשפים:

משנה ד

המוליך חטים לטחון כו'. בפ' הניזקין פי' רש"י ז"ל לטחון זה שם האומן בלשון המשנה. ובלשון המקרא טוחן. וכן מוסר קרוי בלשון משנה מסור ע"כ. וכן פי' ג"כ בפרק הגוזל עצים (בבא קמא דף צ"ט) אההיא ברייתא דמייתי התם דקתני המוליך חטים לטחון כו' פי' אדם הממונה על כך וכו'. ואיתא נמי ההיא ברייתא בב"ב פ' המוכר פירות (בבא בתרא דף צ"ד:)

בחזקתן למעשרות ולשביעית אבל לא לטומאה. כך נראה שצ"ל וכך הוא שם בגיטין דנראה דאין אותה דמייתי התם ברייתא [אלא מתני'] היא. וכ"כ הח' הרש"ש ז"ל. שכך מצא במשניות דוקניות. וז"ל עוד. אבל לא לטומאה. דחיישינן שמא נגע בה ובפרק הניזקין מפרש לה וכגון דהוכשרו ומשום הכי גבי תרומה טהורה אין טוחנין ומפקידין אבל בלא הוכשרו טוחנין ומפקידין כדאיתא בתוספתא ומייתי לה התם. לטחון עובד כוכבים דמאי. ה"ה ספק אם החליפן אם לאו ונוהג בהן דין דמאי והאי תנא ר"מ הוא דסבר אין קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר עכ"ל ז"ל: וכתבו התוס' בס"פ עד כמה שדקדק ר"ת ז"ל דבכ"מ שמזכיר במשנה או בברייתא מעשר אצל שביעית כגון מתני' דקתני בחזקתן למעשרות ולשביעית דמיירי בנותן מע"ש לשם חולין. ודייק לה ממתני' דבסוף אותו פרק דקתני החשוד על השביעית אינו חשוד על המעשרות ומפ' בגמרא משום דמעשר כיון דבעי חומה חמיר עליה. ולשון מעשר מוכיח כן. דהיכא דאיירי בחששא דאינו מתוקן נקיט טבל או דמאי:

אצל העובד כוכבים כפירותיו. ופי' ר"ע ז"ל ופירות של עובד כוכבים פטורים מן המעשר ע"כ. {הגה"ה אחר זמן רב ראיתי שכ' ג"כ הח' הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל על פי' שהביא ר"ע ז"ל וז"ל פי' זה אינו נראה דא"כ מה אמר כפירותיו יאמר הרי אלו בחזקתן או הרי אלו פטורין. כי א"ל שבעבור זה אמר כפירותיו ללמד שאם פירות הישראל היו טבל או דמאי מתחלה עתה נפטרו בעבור שמסרן ביד העובד כוכבים כי ודאי החליפן דמי יימר שודאי החליפן להקל עליהן ותו דבמס' בכורות פ"ק אמרי' בפירוש שפירות העובד כוכבים חייבין וע"כ אמר כפירותיו כלו' שהן טבל גמור דודאי החליפן. ור"ש אומר אין

אנו צריכין להחמיר עליהם כ"כ כי שמא לא החליפן וי"ל דין דמאי. ומה שפי' ר"ע ז"ל דר"ש סבר דחיישי' שמא נתחלפו בפירות של ישראל אחר וכו' כמה רחוקים דבריו וכ"ש אחרי שגמ' ערוכה היא במס' בכורות שלא כדבריו עכ"ל ז"ל:} אמר המלקט נראה לפי זה דהאי תנא ס"ל יש קנין לעובד כוכבים להפקיע מן המעשר אבל ראיתי שכ' ע"ז החכם ה"ר אפרים אשכנזי ז"ל וז"ל וכן פי' הרמב"ם ז"ל וצ"ע בבכורות ד' י"א ע"ב וז"ל הגמ' לשם על זו המשנה המפקיד פירותיו וכו' א"ר אלעזר להפריש כ"ע ל"פ. כי פליגי ליתן לכהן ת"ק סבר ודאי חלפינהו ור"ש סבר דמאי דספק הוא אם החליפם וכו' ע"ש כי לשם ברש"י כתיבת יד הגהה דמיירי שיש לעובד כוכבים זה אריס ישראל וכו' וא"כ נ"ל מה שפי' כאן הרמב"ם ור"ע ז"ל לפיטור משום דקשה להם למה קתני מתני' כפירותיו ולא קתני בלשון פיטור או חיוב אלא ודאי מש"ה אמר בלשון כפירותיו לפטור כשהעובד כוכבים טוחן אותם ולחיוב כשהישראל טוחן אותם ועל מתני' פי' מה שהוא מובן יותר ודו"ק עכ"ל ז"ל. ובסמוך תמצא פירש"י ז"ל. ואיני מבין מה שכתב ז"ל לפטור כשהעובד כוכבים טוחן אותם דוכי הטחינה היא גמר מלאכה והלא המירוח הוא הקובע למעשר: ופי' הרש"ש ז"ל וז"ל אצל העובד כוכבים כפירותיו. ה"ה כפירותיו של עובד כוכבים דודאי חלפינהו בפירותיו וצריך להפריש מהן מעשר ור"מ היא דקסבר אין קנין לעובד כוכבים בא"י ואין מירוח העובד כוכבים פוטר. ובירושלמי פריך רישא לסיפא דברישא קתני דמאי ובסיפא תני ודאי ע"כ. וז"ל הרא"ש ז"ל אצל העובד כוכבים כפירותיו. לכאורה היה נ"ל לפרש דהן כפירות העובד כוכבים ומעשרן ודאי שברור לנו שמחליפן אבל ברישא אינו ודאי שהחליפן לפי שהוא מתפרנס מאומנותו וירא לעשות שקר שמא יקפח פרנסתו. ובהכי נמי הוי ניחא למאי אצטריך להני תרי באבי לאשמעינן דכותי וע"ה לא חשידי לאחלופי אלא זו אף זו קאמר ל"מ אומן אלא אפי' בפקדון לא חשידי לאחלופי. ואי אפשי לפרש כן דמפקיד אצל עובד כוכבים יעשר ודאי דשמא לא החליפן העובד כוכבים והמע"ה. ונ"ל לפ' ע"פ הירושלמי דפריך מרישא לסיפא הכא את אמר לטוחן העובד כוכבים דמאי והכא את אמר אצל העובד כוכבים כפירותיו. ומשני כאן בקופה בקופות כאן פירות בפירות. פלוגתא דר"ש ורבנן בקופה בקופות דהכי איתא בירושלמי לא אמרו אלא כדי קופתו הפקיד אצלו שתים אחת דמאי ואחת ודאי וה"פ אצל העובד כוכבים כפירותיו כפי הפירות שיש לו לעובד כוכבים אם הפקיד אצלו שתי קופות ולעובד כוכבים שתי קופות שתיהן דמאי ואם אין לעובד כוכבים אלא קופה אחת א' דמאי וא' ודאי מתוקנת דלא חיישי' שמא הביא העובד כוכבים פירות מן החוץ והחליפן אבל אם הפקיד אצלו פירות בלא קופה אע"פ שאין לעובד כוכבים פירות כ"כ כיון שהם מעורבין הכל תורת

דמאי יש להם דאין יכול לשער כמה פירות של עובד כוכבים ובטחון עובד כוכבים אפי' קופות הוי כמו פירות בפירות ואפי' לא היו חטים בביתו של עובד כוכבים הוי דמאי לפי שהכל מוליכין שם חטים לטחון אף אם אין לו רע משלו מחליף רע של אחר בטוב של זה ואח"כ כשיזדמן לו רע יתנהו לבעל הרע הלכך הכל דמאי ור"ש מחמיר דאפי' במפקיד בקופה הכל דמאי. ואע"ג דשמעינן ליה לר"ש במנחות פ' ר' ישמעאל דמירוח העובד כוכבים פוטר מ"מ חייב משום גזרה דבעלי כיסין. ובפ"ק דבכורות גרסי' א"ר אלעזר להפריש כ"ע ל"פ דבעי לאפרושי כי פליגי ליתנן לכהן ת"ק סבר ודאי חלפינהו ובעי מיתבינהו לכהן ור"ש סבר דמאי. עכ"ל ז"ל. והוא ג"כ כפי' הר"ש ז"ל. אבל ר"ע ז"ל תפס פי' הרמב"ם ז"ל. ופי' רש"י ז"ל שם בבכורות שלהי פ"ק ד' י"א אצל העובד כוכבים כפירותיו של עובד כוכבים דודאי חלפינהו וצריך להפריש מהן מעשר וכגון דאמרחינהו לפירות דעובד כוכבים ישראל. או האי תנא סבר דאין מירוח העובד כוכבים פוטר ופלוגתא היא במנחות פרק ר' ישמעאל. ר"ש אומר דמאי. ספק חלפן ספק לא חלפן. להפריש כ"ע ל"פ. דאפי' לר"ש דאמר ספק מספיקא לא אכיל טבלים שבמיתה הן ובעי אפרושי הכל דדמי לדמאי דע"ה דמפרישׁ: דמאי. והמע"ה וישראל מוכר לכהן את התרומה והדמים שלו. והאי דמאי לא דמי לשאר דמאים שנותן לכהן אחד ממאה דהתם איכא טעמא כדמפרש במסכת סוטה. משום דסבר ע"ה ללוי הוא דפקיד רחמנא למיתב תמ"ע ולא לדידי. אבל הכא ההיא ספקא גופה דאיכא בתמ"ע איכא בת"ג ע"כ. וכ"כ בתוס' חצוניות אומר ר"י דהך דמאי אינו כשאר דמאי דעלמא דלא בעי להפריש תרומה והכא צריך להפריש תרומה גדולה ולא קאמר אלא די"ל תורת דמאי דא"צ ליתן לכהן כמו בתרומת דמאי דהמע"ה ע"כ. ודייקי' התם בגמ' טעמא דפליג ר"ש דמספקא לן אי חלפינהו אי לא חלפינהו הא ודאי חלפינהו דכ"ע בעי למיתבינהו לכהן. ודוקא בת"ג. והא דקאמר התם הלוקח טבלים מן העובד כוכבים מעשרן והן שלו מיירי בתמ"ע וכדיליף התם מקרא:

משנה ה

הנותן לפונדקית שלו. ופי' רש"י ז"ל הנותן לפונדקית שלו תלמיד היושב לפני רבו ונתאכסן אצל ע"ה והפונדקית אופה לו את הלחם. וצריך לומר שהטבילה לכך להפריש חלה בטהרה ע"כ. וכתב הרש"ש ז"ל והא דלא תנא הכא המתקלקל משום דאפי' אין מתקלקל נמי אם נצטנן הלחם מחלפת והיינו דתני תנא לפונדקית שלו. אבל גבי תמותו קתני את המתקלקל שאינה מתכוונת לשם מצוה רק מפני בושת חתנה ע"כ:

אמר ר' יוסי כו'. בירושלמי אמרי' דר"י ורשב"ג אמרו ד"א כו' עד ורשב"ג לא יודה לר' יוסי שאין דרך חבר להיות מוציא מביתו דבר שאינו מתוקן. פי' דשאני הכא שמוסר לה בידים הדמאי:

משנה ו

אמר ר' יהודה רוצה היא כו'. הרא"ש ז"ל מפרש דאף קמייתא דקאמר בירושל' דהיא נמי על דעתיה קאי אמתני' דלעיל הנותן לפונדקית וכו' ע"כ. וכתב הר"ש ז"ל דמפ' בירושלמי דר"י אומר נותן לחמותו כנותן לפונדקית כלומ' דמוריא ואמרה בר בי רב ליכול חמימא ואנא איכול קרירא ורבנן אמרי נותן לחמותו כנותן לשכנתו דאינו חושש לו משום שביעית ולא משום מעשר כדאיתא בפרק קמא דחולין ע"כ. ובירושלמי בעי מה חמותו מן האירוסין או מן הנשואין ופשיט מהאי סיפא דקתני מודה ר"י בנותן לחמותו שביעית שאינה חשודה וכו' דיראה פן יקרא לבתה או לחתנה אסון מעון חומר שביעית שמע מינה דבין באירוסין בין בנשואין מיירי כולה מתני' וכן פסק הרמב"ם דאפי' מן האירוסין:

פרק ד

משנה א

הלוקח פירות כו'. נלע"ד דמשום דסליק למיתני דאימת חומר שביעית עלייהו באתריה דר"י. תני השתא האי מתני' דהוי טעמא נמי משום דאימת שבת עליהם או אימת דימוע עליהם כמו שיתבאר בס"ד:

ואוכלן על פיו. בירושלמי פליגי אמוראי בטעמא דמתני' חד אמר מפני כבוד השבת התירו לאכלן על פיו ומ"מ לא התירו אלא ע"י שאלה דאולי יאמר האמת שאינם מעושרין. וחד אמר משום דאימת שבת עליו משום דשבת קובעת למעשר כדאיתא במס' יו"ט ס"פ המביא ויראה מלשקר ופריך עלה אם אימת שבת עליו והוא יירא מלשקר א"כ אמאי לא יאכל למוצ"ש ומשני מפני אחר שאין שבת עליו באימה כלומר שלא רצו לסמוך על אימת שבת אלא ביום השבת לפי שיש שאין עליו אימת שבת לכן עשו טעם זה סעד עם כבוד השבת. ונ"מ בין הני תרי טעמי דלמ"ד משום אימת שבת אם שאלו בחול לא יאכל בשבת ולמ"ד מפני כבוד השבת אפי' שאלו בחול יאכל בשבת. ועוד קאמר בירושלמי שאם לקחו ממנו שנים ושאלו האחד לא יאכל השני שמא זו הכלכלה עישר וזו לא עישר וכן אחד שלקח שתי כלכלות ושאל על האחת לא יאכל השנייה שמא זו עישר וזו לא עישר. הרא"ש ז"ל: ואמרי' בירושלמי דדוקא שכח תנן אבל מזיד אסור

כיון שפשע ואפי' שאלו וא"ל מעושרין הן אסור לאכול על פיו. והא דאמרינן דבמזיד אסור דוקא בשלא התנה מע"ש. אבל אם התנה מע"ש כדתנן לקמן בר"פ בתרא המזמין את חבירו שיאכל אצלו אומר מערב שבת וכו' אף הכא נמי כשאדם טרוד מע"ש ואין לו פנאי לעשר מתנה תנאי זה ולמחר מפריש בלא דבור ומותר לאכול השאר. ועוד אמרי' בירושלמי דאפי' יש לו מאותו המין פירות מתוקנין שרי לאכול מאלו ע"י שאלה שאני אומר אלו חביבין עליו. ועוד גרסי' התם ר' יונה בשם ר' זעירא תפתר מתני' בפירות שנסמכה דעתו עליהן מע"ש. פי' שלקחן לאכלן אבל בפירות שלקחן מתחלה לסחורה שלא נסמכה דעתו עליהן מע"ש לא שרי לאכול מהן ע"י שאלה. ופי' החכם ה"ר אלעזר אזכרי ז"ל דק"ל לתלמודא ממתני' דהכא אמתני' דלקמן דקתני המדיר את חבירו שיאכל אצלו דשבת ראשונה שרי ע"י שאלה אבל שבת שנייה לא ואפי' שבת ראשונה לא התירו אלא מפני שהדירו הנאה אם לא יאכל אצלו משום איבה ומ"ש הכא דשרי ע"י שאלה לחוד. ותי' ר' יונה דהכא נמי לא התירו במזמינו לאכול בשבת או בשלח לו חבירו פירות בשבת או בלקח פירות לסחורה או לשלחן לאחר מאחר שלא כיון לאכול מהן בשבת ולא התירו אלא בדוקא בלקח פירות לכבוד שבת בזה בלבד התירו ע"י שאלה. ע"כ:

לא מצאו כו'. פי' החכם ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל משום סיפא אצטריך דתנן חשכה למוצ"ש לא יאכל עד שיעשר וה"א דליהמן אפילו במוצ"ש קמ"ל ע"כ. פי' כדתנן בס"פ עד כמה החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו:

תרומת מעשר כו'. הא דנקט למקומה סתמא ר' אליעזר דתני בירוש' תמ"ע של דמאי שחזרה למקומה מדמעת שלא במקומה אינה מדמעת דברי ר"א. וחכ"א בין במקומה בין שלא במקומה מדמעת. רבי אומר בין במקומה בין שלא במקומה אינה מדמעת. והך פלוגתא דוקא בדמאי ולא בודאי. הר"ש ז"ל. וז"ל הרמב"ם ז"ל שם בחבורו. מי שאינו נאמן שראינוהו שהפריש תמ"ע מפירותיו שהן דמאי וראינוה שחזרה ונפלה בפנינו בין למקום אחר בין למקומה וחזר ואמר הפרשתיה נאמן אפי' בחול ואוכל על פיו שכשם שאימת שבת על ע"ה כך אימת דימוע עליהם ואינם חשודים להאכיל את המדומע עכ"ל ז"ל וכן פי' ג"כ בפי' המשנה וע"ש בהשגות ובכ"מ. וביר‌ושל' מפ' כיצד שואלו שאומר לו אינך חשוד בעיני אלא מפני שקניתי ממך חטים וראיתי חיל עליך אמרתי שמא שכחת לתקנם. ואע"ג דקי"ל החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו שאני הכא דאימת דימוע עליו. ופי' רש"י ז"ל שם פרק הקומץ רבא. אף בחול שואלו. כלומ' ל"מ אם חזרה ונפלה לתוך התבואה בשבת דמשום עונג שבת שואלו לע"ה ואוכל על פיו. אלא אפי' בחול סומך על המוכר משום הפסד חולין. ושואלו אם הפריש מעשר קודם שמכרן לו ואוכל על פיו

דנמצא שלא חל על זה שם תמ"ע דכבר נפטר ע"כ. וז"ל בקיצור שם ר"פ אע"פ וסומך עליו אם אמר עשרתים קודם שמכרתים לך דכיון דמדרבנן הוא הימנוה רבנן במקום פסידא כי הכא שאין תקנה לחזור ולהפריש אלא למכרה לכהנים בדמי תרומה ע"כ. וכתבו תוס' ז"ל שם בשם הירוש' טעמי' דר"ש שזורי כשם שאימת שבת על ע"ה שירא לשקר בשבת בדבר שאינו מעושר משום דשבת קובעת למעשר כמו כן אימת תרומה עליו דנהי דאינו ירא מאיסור טבל ירא הוא מאיסור תרומ' כשתרם וחזרה למקומה ורבנן פליגי עליה בהא אע"ג דלית לי' תקנתא עכ"ל ז"ל. ופי' ר"ש לוריא ז"ל שם נ"ל לפרש לאו דוקא שע"ה יודע שהשבת קובעת למעשר אלא מפני שראה ע"ה שאוכלין בימי חול בעראי בלא מעשר ובשבת נזהרין והוא לא ידע חלוק קובעת אלא סבר שעיקר חיוב ואזהרת מעשר הוא בשבת ולא בחול ומש"ה קא' שפיר ר"ש לרבנן כשם שאימת שבת וכו' ר"ל שהרי בתרומה ג"כ נזהרין באכילת עראי ודוק עכ"ל ז"ל. ופי' הרמב"ם ז"ל וחכמים אינם מודים לו והכי דייק לישנא דקתני רש"א ולא קתני אר"ש וכמ"ש. ועי' ג"כ בל' הר"ן ז"ל בפרק התקבל. וכתב החכם הר"ר סולימאן אוחנא ז"ל על מה שפי' הרמב"ם ז"ל וכשנשאלהו אח"כ ואמר חזרתי והפרשתי אותו והוצאתיהו כו'. כתב צ"ע מה הפרשה והוצאה שייך בתקון המדומע דאין לו תיקון כ"א ע"י שאלה וע"י ביטול. וי"ל דמיירי שלא נתערב יפה יפה אלא שחזר למקום שהפרישו ממנו ויכול הוא לחזור ולהפרישו ולהוציאו משם כגון אם נפלה שם סאה מוציא סאה ויותר מעט כדי שיסתלק מן הספק וכההיא דתנינן בפ"ד דתרומות סאה תרומה שנפלה ע"פ מגורה יקפיאנה. וקצת הלשון מסייעו דקתני שחזרה למקומה. ע"כ:

משנה ב

שבת ראשונה. של סעודת נשואין לבחור שנשא בתולה. ובירושלמי בעי קראו בשבת ראשונה ונטרד ולא בא השנייה מהו שתעשה ראשונה. אמר ר"ח כאן שנינו שאסור לחבר שיאכל בסעודה שאין לה שם. פי' שאין לה שם טוב כלומ' שאינה של ת"ח עם בת ת"ח. ופי' הח' ה"ר אלעזר אזכרי נ"ע דכאן שנינו דקאמר רב חסדא מדקדק ליה מדלא קתני במתני' מי שאינו נאמן על המעשרות והדיר לחבירו וכו' אלא קתני המדיר את חבירו שיאכל אצלו משמע כיון דע"ה הוא אפי' פירותיו מתוקנין אין ראוי לאכול אא"כ הדירו משום איבה ומלתא אגב אורחא שנה כאן ברמז רבינו הקדוש שאסור לחבר שיאכל בסעודה שאין לה שם ע"כ. משמע לפ"ז שהבעיא נשארה בתיקו. אבל הרש"ש ז"ל פי' בסעודה שאין לה שם כגון אצל ע"ה דאמרינן בעלמא סופך שיאכילוך טבלים אלא היכא שיש בה שם כגון שבת ראשונה דשייך בה איבה אבל שבת שנייה לא ואף

על גב דנדר הנייה הימנו ע"כ. ונלע"ד דהא דקתני הכא ובלבד שיאמר לו מעושרין הן ולא קתני שואלו ואוכל על פיו דהא כיון שמדירו שיאכל אצלו מסתמא שהוא יאמר לו מאליו מעושרין הן ולמה אינך חפץ לבא וכדומה לזה:

משנה ד

מי שקרא שם. פי' מערב שבת:

לתרומת מעשר של דמאי. אבל גבי מעשר עני נקט הודאי דאילו של דמאי שלו הוא ואין צריך ליתנו לעני מספק דהמוציא מחבירו עליו הראיה:

לא יטלם. לאו דוקא לא יטלם דכיון דקרא שם מותר ליטלם אלא לא יתנם לכהן או לעני שבחצר או שבמבוי וסתמא כב"ש דפ"ק דיו"ט דאין מוליכין חלה ומתנות לכהן ביו"ט. ומיהו לאחרים ולר' יהודה דאמרי התם דבתרומה מודו ב"ה דאין מוליכין משום דאינו זכאי בהרמתה אתיא אפי' כב"ה. ובלבד שיודיעם כדי שיטהר הכהן עצמו לאכול תרומה וגם העני שלא יטמא טהרות של חבר. הר"ש והרא"ש ז"ל. ועי' בתוספות פ"ק דיו"ט דף י"ב:

משנה ה

ממי שהוא נאמן כו'. פי' הרמב"ם ז"ל מה שאמר ממי שהוא נאמן אינו ר"ל נאמן על המעשרות לפי שהוא המעשר אבל פי' נאמן הוא איש נאמן על טומאה וטהרה שאינו מאכיל איסור ולא טמא ע"כ אבל הרא"ש ז"ל כתב לא ידענא אמאי נקט כפל מלה ממי שהוא נאמן וממי שהוא מעשר ע"כ והרש"ש ז"ל פי' ממי שהוא נאמן שאינו לוקח פירות מע"ה. ממי שהוא מעשר שלוקח מע"ה ומעשרן דמאי קודם שימכרם ע"כ:

מאיש פלוני ה"ז נאמן. ירושלמי תניא א"ר יוסי אפי' אמר מפלוני אינו נאמן עד שיאמר לו קח מפלוני בהקפה ואני נותן לו מעות וטעמא דר"י דפליג אמתני' שאני אומר אחד קרוב מצא ולקח ממנו ואתיא דר"י כר"א דתנן בגיטין פ"ו התקבל לי גיטי במקום פלוני אוכלת בתרומה עד שיגיע גט לאותו מקום ר"א אוסר מיד שאני אומר אחר הדלת מצאו. ודר"י עדיפא מדר' אלעזר דבהא דר"י הוה שרי ר"א דטעמא דר"א התם משום דמראה מקום היא לו והכא כשאמר לו מאיש פלוני כאילו אמר לו אל תקנה אלא מאיש פלוני ולא מאחר דמי ואפ"ה חייש ר' יוסי:

ולקחתי לך מאחר שהוא נאמן. סיפא קמ"ל דלא תימא כיון שהקפיד להזכיר לו שם פלוני מירתת ולא יקח לו אלא ממי שהוא נאמן. והקשה הר"ר משה פיזנטי ז"ל דיהא נאמן במגו כו' עד ומירתת ולא הוי מגו ע"כ וכ"כ בתוי"ט:

משנה ו

ואינו מכיר אדם שם. דאילו מכיר לא יקח אלא מן המומחה והיינו שאותו שהוא מכיר יודיענו מי הוא מומחה בעיר וכן מפ' בתוספתא:

משנה ז

החמרים וכו'. בכתובות פ"ב ד' כ"ד רמי עלה דאיפכא שמעי' להו בבריי' דרבנן לא חיישי לגומלין ור"י חייש דתניא אני כהן וחברי כהן נאמן להאכילו תרומה ר"י אומר אינו נאמן. ותירץ רב אדא דמוחלפת השיטה הכא. ואביי אמר לעולם לא תיפוך ר"י לא חייש בדמאי דהקילו בו משום דרוב ע"ה מעשרין הן. ורבא תירץ דרבנן נמי ל"ק דהכא מיירי בשכלי אומנתו בידו. פירש"י ז"ל כלי אומנתו של זה המזלזל את שלו בידו דאנן סהדי שלמכרה הביאה ולא להצניע שהרי הסאה והתרקב והמחק בידו הלכך אין זה אלא גומל וזה יעיד עליו בכרך שלפניהם. ותוס' פי' בשם ר"ת דמתני' דמייתי התם ממס' טהרות הקדר וכו' ובריי' דהתם דכתיבנא מיירי דזה שאומר עליו שהוא כהן יש בידו כלים שמשתמשין בהן בטהרה כגון כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה שאין מקבלין טומאה שכל הרואה כלים הללו בידו מתרחק ממנו מלטמא אותו ודומה שהוא כהן ולכך האמינוהו חכמים ע"כ. והדר מתרץ בגמ' התם שינוייא אחרינא דבההיא ברייתא לא בגומלין פליגי:

פרק ה

משנה א

תמ"ע וחלה. בירוש' פריך וחלה מי חייבת בדמאי והתנן לעי' בפ"ק חלת ע"ה והמדומע פטורין מן הדמאי ובעי לאוקמה כב"ש דמחייבי בחלה וכמש"ש אבל בתר הכי מסיק דמתני' דפ"ק במתארח אצלו דאקילו ביה רבנן אבל הכא במוכר ברבים אנן קיימין. ובירוש' דרפ"ב דערלה גרסי' א"ר יוסי בר' בון תנאי ב"ד הוא שתהא חלתו בצפון צפונו. וראיתי להעתיק פה כל פי' הרא"ש ז"ל וז"ל ובירו' פריך וחלה חייבת במעשר והא תנן חלת ע"ה והמדומע פטורין מן הדמאי והיה יכול לחלק בין הפרישה ע"ה להפרישה חבר כמו שחילק ר' אושעיא לעיל בפ"ק אלא אליבא דר"י פריך דאמר התם היא הדא היא הדא ושקיל וטרי עלה בירוש' טובא עד דמשני אליבא דר' יוחנן כאן בעושה בטהרה כאן בעושה בטומאה דהכא מיירי בעושה בטומאה הלכך צריך לתקן אף החלה וההיא דפ"ק בשטרח להביא גבל לעשותה בטהרה הלכך תלינן דודאי תיקן ומטעם זה חלק נמי ר"י לעי' בין נחתום לנחתום דלעי' אמרי' דנחתום מפריש תמ"ע והכא אמרי' דלוקח מפריש ור' אלעזר דלא שני הכי לעי' מוקי לה כאן וכאן בעושה בטהרה ולעי' מיירי כשמתארח

אצלו וכה"ג מצינו דהקילו חכמים בתוספתא דחלה פ"ק הלוקח מן הנחתום ומן האשה שעושה בשוק צריך להפריש חלת דמאי בעל הבית ומתארח אצלו א"צ להפריש חלת דמאי. וה"נ אמרי' בע"ז פ' אין מעמידין אין לוקחין ימ"ח מח"ג בסוריא אלא מן המומחה. וכולן אם נתארח אצל בעה"ב מותר. אבל חלת ודאי טבל בעיא תיקון כדתני בירושלמי העושה עיסתו טבל בין הקדים חלה לתרומה בין הקדים תרומה לחלה מה שעשה עשוי חלה לא תאכל עד שיפריש עליה תרומה תרומה לא תאכל עד שיפריש עליה חלה. ואע"ג דאמרי' בפ' יוצא דופן דמדומע פטור מן החלה דוקא שקרא לה שם תרומה קודם גלגול אבל הכא דלא קרא לה שם תרומה קודם גלגול כבר נתחייבה בחלה. ירושלמי למה קדם ראשון משום דקדם לגרן וכתיב בה ראשית. שני אע"פ שקדם לגרן אין כתוב בו ראשית. פי' שֶׁלָּמָה קדם מע"ר לחלה כי היה ראוי שיקדים החלה שקרויה ראשית וגם יש בה מיתה לזר האוכלה. ומשני משום שקדם לגרן שחל חיובו קודם חיוב החלה ועוד שכתוב בו ראשית בתמ"ע דפתיכא ביה ותרומה קרויה ראשית אבל מע"ש אע"פ שקדם לגרן אין כתוב ביה ראשית. ועוד משני התם. פי' אפרכא דוחלה חייבת במעשר. דה"ק אחד מן המאה חוץ מן הראוי ליקדש לשם חלה דחלה לא בעי' תיקון עכ"ל ז"ל:

משנה ב

הרוצה להפריש כו'. וראיתי להעתיק פה פי' הרש"ש ז"ל וגירסתו וז"ל. הרוצה להפריש תרומה ותמ"ע. בודאי מיירי מדקתני ת"ג ותני לה הכא במכלתין אגב רישא ומוקי לה בגמ' ירושלמית בכהן ולוי אבל בישראל לא מצי מפריש תמ"ע מן המעשר דתורם דבר שאינו שלו הוא ותנן בפ"ק דתרומות דאין תרומתן תרומה: נוטל אחד משלשים ושלשה ושליש. פי' נוטל שלשה ממאה ב' לת"ג וא' לתמ"ע. וג' ממאה הוי א' מל"ג ושליש דג"פ ל"ג ושליש איכא במאה: אחד ממאה שיש כאן. כנגד הכרי הגדול: הרי הוא בצד זה חולין. ואיני קורא לו שם עד שאפריש תרומה. בצד זה חולין. בזה הצד שאני מסיים דהיינו או למזרח הכרי או למערבו להוו חולין: והשאר תרומה. והשתי סאין שאצל האחת שאמרתי שהיא חולין תהא תרומה על הכל כדי שתכנס בכלל גם הסאה הראשונה שסיימתי והרי קראתי שם לשני סאין: ומאה חולין שיש כאן. עתה חוזר וכולל השני סאין שקרא שם בהן לתרומה בכלל הכרי ומפריש גם עליהן מעשר ובגמ' ירושלמית מפ' טעמא. הרי זו השלישית מעשר ושאר הט' סאין סמוכין אצלה כולן מעשר וחוזר ואומר זה שקראתי מעשר עשוי תמ"ע עליו על הט' סאין של מעשר והמע"ש יהא בצפונו או בדרומו ומחולל הוא על המעות ואוכלן בירושלים והיינו דקתני תרומה ותמ"ע כאחת דהא התרומה עצמה נכנסת בכלל המעשר ומפריש גם עליה תמ"ע

עכ"ל ז"ל. וגם הרמב"ם ז"ל גריס ומאה חולין בשתי תיבות שפירש חלק ממאה מכלל זה ע"כ. וכתב מהרי"ק ז"ל בספ"ג דה' תרומות בשם הראב"ד ז"ל אחד מל"ג פי' שהן ג' סאין ואומר א' ממאה ממה שיש כאן פי' בין הכל והוא סאה הרי הוא בצד זה שהפרשתי פי' באותם שלש סאין וה"ה חולין פי' עד שיפריש התרומה הגדולה והנשאר שהפרשתי פי' הם השנים הוא תרומה על הכל והמעשר הראוי להיות למאה חולין אלו ה"ה בצד זה הכרי שהפרשתי ממנו וזה האחד הנשאר יתר על התרומה הגדולה ממה שהפרשתי ה"ה תמ"ע עליהן ודברים פשוטים הן ע"כ:

נוטל אחד משלשים כו' מצאתי מוגה במשנת החכם הר"מ דילונזאנו ז"ל אחד משלשה ושלשים ושליש ואומר כו':

בפי' ר"ע ז"ל היינו שליש ממאה עכ"ל. אמר המלקט נ"ל שצ"ל היינו סאה ממאה שלישים או שלש ממאה שלישים. אמנם אח"כ מצאתי בפי' הרא"ש כת"י היינו שליש מסאה ויכול להתיישב. וכתב בתי"ט וזה קל יותר כו' ע"ש ושמא שזה הוא מה שפירש הרמב"ם ז"ל ותהיה כונתו בדבר הזה לְשַׁלֵּשׁ החלקים ע"כ.

בפי' ר"ע ז"ל ולהכי קאמר מהחולין שיש כאן דמשמע ולא כל החולין. אמר המלקט פי' לפי שאין כל השליש קדוש לתמ"ע דחסר ממנו מעט שבשני שלישים לת"ג ולהכי קורהו חולין מפני שאסור לקרות לו שם מעשר קודם שיקרא שם לת"ג:

עוד בפי' ר"ע ז"ל ומתני' אתיא כאבא אלעזר בן גומל. אמר המלקט הכי בעי למימר וכי תימא הא ע"כ הכא בודאי מיירי ולא בדמאי מדאפריש ת"ג וא"כ היאך ישראל מפריש תמ"ע והלא מע"ר דלוי הוא ועליו להפריש אלא מתני' אתיא וכו' ור"ע ז"ל קיצר. והקשה הר"ש ז"ל בפ"ק דתרומות סי' ז' וא"ת היכי שרי לתרום תמ"ע מאומד א"כ הו"ל מרבה במעשרות וי"ל דהיינו כשמרבה במתכוין אבל במתכוין לאמוד יפה לא חשיב מרבה. ואח"כ הביא ראיה דל"ל לאבא אלעזר בן גומל מרבה במעשרות ע"ש וגם בתוס' דפרק כל המנחות באות מצה דנ"ד ובס"פ כל הגט (גיטין ד' ל"א) וכתב שם דנהי דר' יוסי בר"י ס"ל דאפי' מעשר ניטל מאומד דילמא אבא אלעזר בן גומל לית ליה האי סברא:

והשאר חלה. ל"ג הכא. ובירושלמי תניא הרוצה להפריש תרומה ותמ"ע וחלה כאחת נוטל כדי תרומה ותמ"ע וחלה כאחת וכמה הן א' מעשרים ואומר אחד ממאה ממה שיש כאן ה"ז בצד זה חולין טבל ועוד א' ממ"ח סמוך לו חולין טבל והשאר תרומה על הכל ומהחולין הראשון שיש כאן ה"ה בצד זה מעשר ושאר מעשר סמוך לו ומה שעשיתי מעשר עשוי תמ"ע עליו והשאר חלה ומע"ש בצפונו או בדרומו ומחולל על המעות ע"כ. ופי' הר"ש והרא"ש ז"ל אחד מעשרים חמש סאין למאה. ב' לת"ג וא' תמ"ע.

וב' חלה. ואין החשבון מצומצם דמעט יותר משנים צריך לחלה קרוב לכדי חלת סאה א' ע"כ. וגם בברייתא זו היה גורס הר"ר שלמה שירילי"ו ז"ל ומאה חולין ופירשה על דרך שפי' משנתינו. ובתי"ט גריס במתני' והשאר חלה וסובר דקיצר התנא וכוונתו כדתניא בהך ברייתא:

משנה ג

בפי' ר"ע ז"ל דר"מ ס"ל כר' אלעאי וכו'. אמר המלקט כתב הרא"ש ז"ל ובירוש' קאמר דעד ט"ו יום שרי ר"מ להפריש מזה על זה אבל טפי לא ולפ"ז עד ט"ו יום אין כאן רע ויפה ע"כ. ירושלמי תני כן ר' יהודה ור"ש אוסרין בתמ"ע ומתירין בחלה והתם מפ' א"כ מאי בינייהו והביאו הר"ש ז"ל:

משנה ד

הפלטר. מצאתי כתוב פלטר שמוכר בשוק לשון פלטיא. והרי"ש היא כמו הסנדלר ע"כ. ורש"י ז"ל פי' שם בפ' הזהב פלטר הוא לענין ככרות כסיטון לענין תבואה לוקח ככרות הרבה ומוכר לחנונים ולנחתומים ע"כ וע"ש בתוס':

בפי' ר"ע ז"ל ואע"פ שהן משני דפוסים. פי' הרמב"ם ז"ל כי יתכן כי הנחתום בעצמו המתקן הלחם אפשר שיעשה מעיסה אחת מינים הרבה מן הדפוסים ע"כ:

מנפול. הרמב"ם ז"ל פי' כפירוש פשט הירושלמי דאמרי' התם איזהו מנפול דבי ר' ינאי אמרין ט' פלטרין ועשרה נחתומין תמניא מן תמניא וחד מן תרי משמע שר"ל דעיר שיש בה ט' פלטרין ועשרה נחתומין ע"כ יש פלטר א' שקונה משני נחתומין והוא המנפול ומודה בה ר"י:

בסוף ל' ר"ע ז"ל והלכה כר' יהודה. אמר המלקט כתב הה"ר אפרים אשכנזי ז"ל וכזה הלשון כתב הרמב"ם ז"ל ומשמע דהלכה קאי על דבר המחלוקת וא"כ הלכה כר"י שאומר מאחת על הכל ומבואר לעיל שא"צ להפריש מן דמאי רק תמ"ע וצ"ע לעיל בלוקח מן הנחתום וכו' פסקו כר"ש שאוסר בתמ"ע אפי' ביום א' היכא שיש שני דפוסין וצריך לעשר מכאו"א וא"כ כ"ש בפלטר דו"ק. וע' בהרמב"ם ז"ל בפסקיו שפסק לעיל בנחתום ג"כ כר' יהודה עכ"ל ז"ל. וכבר דבר בזה בתי"ט ג"כ:

משנה ה

בולל ונוטל. כתב בערוך דאיכא מאן דגריס בורר ונוטל ע"כ. ובירושלמי איכא מאן דמוקי לה בשאינם גדולות אלא עד כזית ואז נבללין אבל אי הוו גדולים חשיבי ואין בילה:

בזמן שמתנה מרובה. פי' הרמב"ם ז"ל מרובה כלומר גדולה וכו' ולפי פי' זה ניחא לשון מרובה דאילו לפי' הירושלמי הול"ל בזמן שהמתנות שוות והכי אי' בירושלמי דבי ר'

ינאי אמרו בשעת הגרן שנו שהכל נותנין בשוה. היו הכל נותנים ממאה ואחד מחמשים מעשר מחמשים. היו הכל נותנין מחמשים וא' מארבעים מעשר מארבעים. היו הכל נותנין מארבעים וא' משלשים מעשר משלשים. היו הכל נותנין משלשים ואחד מעשרים מעשר מעשרים. היו הכל נותנים מעשרים. וא' מעשרה מעשר מעשרה. היו הכל נותנין מעשרה וא' מאחד מעשר מכל אחד ואחד. פי' מעשר מחמשים בוללן ומחלקן לחלקים שיהא בכל חלק וחלק חמשים ומעשר מכל חלק וחלק ותלינן דדלמא כל חד וחד מתרמי ליה דידיה ואין טעם ברור להתיר בכה"ג ודוקא בדמאי אבל בודאי לא והכי אי' בירושלמי בדמאי התירו כר' יהודה אבל בודאי אמרי' התם לכל אין בילה חוץ מיין ושמן וכן אמר שמואל בפ"ק דר"ה די"ג ובתוספתא מחלק בין שנת השובע לשאר השנים והיינו משום דבעת השובע הכל נותנין מתנות מרובות הר"ש ז"ל. ואימתי דר"י בא לפ' כדקיי"ל בכמה דוכתי ולפיכך פסק הרמב"ם ז"ל הלכה כמותו:

משנה ו

הלוקח כו'. כתב הר"ש שירילי"ו ז"ל ובסיטון ע"ה עסקי' וכיון שלוקח תבואה מאנשים הרבה חיישי' שמא התבואה שמכר תחלה לקחה מע"ה שפירותיו דמאי וזה שלקח בסוף מחבר שפירותיו מתוקנין: משל א' הם דבהא נאמן. ומסיק בירושלמי דאפי' השביח לו מקחו ששואל הלוקח אם הם טובים כשל אתמול וענה לו משל א' הם כלומ' וטובים הם כראשונים נאמן דבדמאי הקלו ומעשר מזע"ז ע"כ. ובירושלמי מפ' דין הלוקח מחנוני:

משנה ז

מעשר מזה על זה. ובלבד בתוך שנתו שאם לקט ירק ערב ר"ה עד שלא תבא השמש וחזר וליקט משתבא השמש אין מעשר מזה על זה שאין תורמין משל שנה זו על של שנה אחרת:

בזמן שמביאין לו מגנותיו מעשר מאחד על הכל. ירושלמי א"ר יונה לאו דוקא מגנותיו אלא ה"ה אם היה דרך בעלי הגנות האחרות שבעיר שמביאין לו הירק בטבלו ואומרים לו שהוא יעשר וינכה להם מן הדמים והיה זה מפורסם בעיר הלוקח מאותו בעה"ב א"צ לעשר מכל אגודה ואגודה:

ומגנות אחרות מעשר מכל אחד ואחד. ירוש' בעי ר' יונה נימא סתם מתני' דקתני שכשמביאין לו מגנות אחרות מעשר מכל אגודה ואגודה דלא כר"מ דלר"מ מכל קלח וקלח לבדו צריך לעשר דתנינן תמן בפ"ו דמס' מכשירין כל האגודות של בית השווקים טמאים ר' יהודה מטהר בלחים. א"ר מאיר וכי מפני מה טמאום אלא מפני משקה הפה. דס"ל לר"מ דאף אגודות הלחות מוכשרות וטמאות שפעמים האגודה נתרת וקושר אותה

בפיו ומשקה הפה מכשירה ש"מ דר"מ חייש להותר הקשר ה"נ ליחוש שמא הותרו ב' או ג' אגודות וכשבא לקושרן מערב קלחים של זו בזו וצריך לעשר מכל קלח וקלח. ומשני התם ראוי לטמא כל האגודות שמא אחת הותרה וקשרה בפיו ואין ידוע איזו היא. אבל הכא אף כי הותרו שתים או שלש אין לחוש לעירוב. אלא כ"א מהן קושרה לבדה בקלחים שלה. אלא שפעמים נותן מה שבחוץ בפנים ומה שבפנים בחוץ. ואין בכך כלום. הלכך א"צ לעשר אלא מכל אגודה ואגודה:

משנה ט

בפי' ר"ע ז"ל משל ישראל על של נכרים האי תנא סבר וכו'. אמר המלקט כתב ה"ר אפרים אשכנזי ז"ל נ"ל דמיירי הכא שקנה תבואה מן הנכרי או מן הכותי קודם שמרחום הבעלים ודוק היטב ונמצא שהכל עולה כהלכה ע"כ. נראה דאזיל לטעמיה שכתבתי לעיל ספ"ד דפאה סי' ט' בשמו שההלכה היא שאין קנין לנכרי כפשטיה אתיא כר"מ כדאוקמה בירוש' והלכתא כוותיה אליבא דידיה ז"ל וע' במש"ש בפאה:

ה"ג וכמדומה לי שכך ראיתיו במשנה כ"י דווקנית משל ישראל על של כותים ומשל כותים על של ישראל ומשל כותים על של כותים וכך שנוייה בתוספתא וכך ראיתי רוב שוני משניות הדייקנין גורסין. אכן בס' תוי"ט נראה דל"ג ליה במשנה. וכתב הרש"ש ז"ל ומשל כותים על של כותים הא דלא תני ברישא ומשל נכרים על של נכרים דכ"ש הוא ולא תני כותים אלא משום ר"א דפליג עלה ע"כ. ובירושלמי מפ' ר"י טעמא דר"א כשם שעשו פירות ישראל דמאי אחר רובן ואין תורמין ומעשרין מזע"ז כך עשו פירות כותי ודאי דסבר תנא דידן גירי אמת הן ואין תורמין ומעשרין מזע"ז:

משנה י

לשון ר"ע ז"ל תרם מהארץ אפי' לכתחלה וכו'. אמר המלקט נראה דמתני' דלא כרבי שמעון דאיהו משוי עציץ נקוב לשאינו נקוב ע' בתוספות דשבת ד' צ"ה:

מן הנקוב וכו'. כ' הרש"ש ז"ל בשם רש"י ז"ל לאו דוקא עד שיפריש עלי' תרומה ומעשרות ממקום אחר דה"ה דמפריש עליה הכהן מיניה וביה. ואיכא למידק דהא עציץ שאינו נקוב נמי טבל הוי מדרבנן ואמאי לא תני נמי גבי משאינו נקוב על הנקוב לא תאכל עד שיוציא עליה תו"מ וכו'. וי"ל דברישא תני יחזור ויתרום דהוי אזהרה לבעה"ב משום דגבי דידיה הוי טבל דאורייתא דסבר דהנקוב נשאר מתוקן. וגבי כהן אין כאן אלא טבל דרבנן. וכן בסיפא תני לא תאכל עד וכו' דהוי אזהרה לכהן דטבל הוי גבי דידיה דלא חל שם תרומה ממה שהפריש מן הנקוב ולגבי בעה"ב פשיטא דהוי טבל דאיהו לא חשיב נקוב מתוקן דלא תרם אלא על שאינו נקוב וכי נמי אכיל בעה"ב שאינו נקוב אין כאן

אלא איסור דרבנן. וכללא דתני תנא הדינין היכא דרמי איסור טבל החמור וכ"ז למדנו מתוך דברי רש"י ז"ל דהאיש מקדש ע"כ:

משנה יא

תרם מן הדמאי כו'. ובירושלמי כמה דתימר מן הודאי על הדמאי תרומה ולא תאכל עד שיוציא עליה תרומה ומעשרות נאמר מן הדמאי על הדמאי כן. ומשני ר' בון ב"ר חייא בשם ר' שמואל ב"ר יצחק זאת אומרת ספק דמוע וספק תמ"ע של דמאי פטור וה"פ המפרש כל מה שהצריכו חכמים לעשר מספק בדמאי שמא ע"ה לא עישר כשבא לנו אותו ספק בדמוע או בתרומת מעשר שנשנו במשנה זו מעיקרא פטרוהו מלעשר ע"כ. אבל הרא"ש ז"ל פי' דטעמא הוי משום דרוב ע"ה מעשרין הן וכמו שפי' ר"ע ז"ל:

תרומה ויחזור ויתרום. כ' הח' הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל קצת ק' למה מותר לאכלה שמא טבל היא שהאחרת היתה מתוקנת וזו טבל. וי"ל דהוי ס"ס שזה הדמאי שלוקח ממנו התרומה הוי ספק אם הוא טבל אם לאו וא"ת טבל הוא יש ספק אחר שמא גם הדמאי האחר הוא טבל. וצ"ע א"כ למה צריך לחזור ולתרום. ונ"ל עוד טעם לומר למה א"צ להוציא ממנה מעשרות כי לא גזרו על כזה דהוי כמו חלת ע"ה או שירי המנחות שפטורין מן הדמאי כי לא גזרו עליהם כשגזרו על הדמאי כדקאמר בירושלמי. ע"כ:

פרק ו

משנה א

המקבל שדה מישראל או מן הנכרי או מן הכותי. גבי חוכר לא קתני מן הנכרי או מן הכותי כדקתני גבי מקבל דבמקבל דינם שוה אבל בחוכר מישראל קתני תורם ובחוכר מן הנכרי בעי עשורי משום קנסא. ורשב"ג סבר דגם החוכר מן הנכרי חולק ומניח לפניו. ורבנן דפליגי עליה סברי תורם ונותן לו:

בפי' ר"ע ז"ל ומסתברא דמנכה לו התרומה וכו'. אמר המלקט הוא לשון הר"ש והרא"ש ז"ל וכמו שאעתיק בסמוך ומצאתי שכתב הח' ה"ר אפרים אשכנזי ז"ל לפי זה הפי' לא שפיר קאמר אבל אם נתן לו וכו' מעשר ונותן לו דלא הוי דומיא דתורם ונותן לו. לכן נ"ל דאינו מנכה לו כלום דכיון דמחייב ליתן פירות וא"א לגרן שתעקר וכו' משא"כ במעשר ודו"ק ע"כ. והילך לשון הרא"ש ז"ל ובירושלמי בעי הכא גבי ישראל קתני תורם ונותן לו והכא גבי נכרי קתני מעשר ונותן לו. חבריא בש"ר יוחנן קנסו בחוכר מעובד כוכבים ולא קנסו בחוכר מישראל. ר' לא בש"ר יוחנן תפסה מדת הדין בחוכר מנכרי ולא תפסה בחוכר מישראל. חבריא סברי יש קנין לנכרי בא"י להפקיע מיד מעשר ומן הדין חוכר

פטו' ואע"ג דלוקח מן הנכרי חייב מדרבנן ה"מ בלוקח ממנו תבואה. והכא קנסא בעלמא הוא כדי שתהא בורה ביד עובד כוכבים וימכרנה לישראל בדמים קלים וכה"ג אשכחן בב"מ בשלהי המקבל אמרי' אמתני' דבסמוך המקבל שדה אבותיו מן העובד כוכבים דאפי' התם קנסו כדי שתהא בורה ביד עובד כוכבי' ואע"ג דמה"ט ראוי להחמיר אף במקבל מ"מ לא קנסו אלא בחוכר דדמי לפורע חובו. אבל בחוכר מישראל לא קנסו. וא"ת היאך הי' יכול לפרוע חובו מחלק הכהן והלוי וי"ל דאינם מפסידין בזה כלל שהרי בעל השדה יפריש ויתן להם. ואפי' הוא ע"ה רובן של ע"ה מעשרין הן. ואע"ג דאין מוכרין טבל לע"ה שאני הכא דמארעא דידיה יהבינן. ואין בעל השדה יכול לומר לו תתן לי חכירות הפירות מתוקנין דכל חוכר דעתו כך שיתן לו חכירותו מפירות הגדלין בשדה בטבלן. והא שתורם משום דאין להשהות התרומה כדאמרי' בירושלמי פ"ק דמעשרות דא"א לגרן שתעקר אא"כ נתרמה ממנה ת"ג ומסתבר דמנכה לו התרומה מחכירותו דמ"ש תרומה ממעשר. ור' לא סבר אין קנין. ותפסה מדת הדין בחוכר דהוי כפורע חובו מחלק הכהן והלוי שהרי הנכרי לא יעשר: א"ר יהודה אימתי. לכאו' משמע דקאי אף אמקבל דרישא. ומיהו מסתברא דקאי דוקא אחוכר דסגי בתורם כשנותן לו מאותה שדה ומאותו המין. אבל אם נתן לו משדה אחרת אף מאותו המין או ממין אחר אף מאותו שדה כגון שזרע מקצת השדה מין אחר כשיעור חכירותו חייב אף לעשר דדמי לפורע חובו וגם אין דעת החוכר (נר' המחכיר) לקבל פירות טבולים אלא כשפורע לו מאותה שדה ומאותו המין. ומיהו בתוספתא משמע דר"י אמקבל נמי קאי דתניא בתוספתא המקבל שדה מישראל תורם ונותן לו ר"מ אומר מעשר ונותן לו ר"י אומר אם נותן לו מאותה שדה ומאותו המין תורם ונותן לו ואם משדה אחרת או ממין אחר מעשר ונותן לו. ומיהו מסתבר דמקבל לאו דוקא אלא בחוכר מיירי וכן יש במס' ב"מ פ' המקבל טובא המקבל דמפ' בגמ' דהיינו חוכר. דלא מסתבר דאית ליה לשום תנא דמקבל מישראל מעשר. ובחוכר מנכרי פליגי בירושלמי {הגה"ה בפי' הר"ש רשב"ג ורבנן. ושתי הפלוגתו' תמצאם בירו' ר"מ ורבנן במתני' דבסמוך. או רבי במקום ר"מ. ורשב"ג ורבנן במתני' דהכא כמו שאכתוב בסמוך בס"ד:} ר"מ ורבנן. אי צריך לעשר אבל במקבל משמע דכולהו מודו אף מנכרי עכ"ל ז"ל. ובירושל' הכא במתני' רמי נמי דברישא תנן תורם ונותן לו ובסמוך גבי חוכר מן הנכרי תנן מעשר ונותן לו. א"ר יוחנן זו דברי רבי אבל חכמי' אומרי' בישראל חולק ובנכרי סגי לקנוס לתרום וליתן לו. ורשב"ג פליג אמתני' דהיינו רבי ואבריי' דהיינו חכמים וס"ל איהו סברא שלישית דחוכר שדה מן הנכרי לא מעשר ולא תורם אלא חולק ונותן לו טבל דלא קניס כלל. ועוד גרסי' התם תני ר' חייא מאותה שדה בין מאותו המין בין ממין אחר

תורם ונותן לו. משדה אחרת בין מאותו המין בין ממין אחר מעשר ונותן לו והיינו כת"ק דמתני' וקשה ליה לירושלמי וכי מחלוקת שנה רבי במתניתין והא קיי"ל כ"מ שאמר ר"י אימתי במשנה לא בא לחלוק רק לפרש. ומשני דמתני' דשמעת מינה פי' דברי ר"י הא מאותה המין שלא מאותה שדה מאותה שדה שלא מאותו המין מעשר ונותן לו. מיירי במקום שדרך השדות שבו לעשות שעורים כפלים בחטים וכיון שהמין משונה כ"כ כאילו משדה אחר הוא הלכך כשנותן לו ממנו מעשר ונותן לו. ובריי' דר"ח מיירי בשדות שעושין השעורים כחטים הלכך כמין א' חשיבי ע"כ מפי' הר' אלעזר אזכרי ז"ל:

משנה ג

כך חולקין בתרומה כתב הח' הר"ר יהוסף ז"ל פי' ולא אמרי' כיון שא"א לגרן שתעקר בלתי הפרשת תרומה לא יחלקו אלא במה שנותר אחר הפרשת התרומה אלא אע"פ שמפרישין התרומה חולקין אותה ג"כ. ור"א אומר לא זו בלבד שנוטלים חלקם אלא שגם חלקו של בעה"ב בתרומה שע"מ כן באו בודאי שהוא יחזיק עמהם טובה זו ויתננה להם והוי כאילו התנו. ולא תרומה בלבד אלא אף המעשרות אמרי' הכי ואע"ג דבכל הספרים לא מצאתי הגי' אף המעשרות מ"מ אינו ר"ל דוקא מעשרות ולא תרומה אלא בכלל תיבת המעשרות יש ג"כ תרומה. כי גם התרומה נכללה בתיבה כמו שמצינו בכ"מ בתלמוד שכשמזכיר תרומה ומעשרות אינו אומר תיבת תרומה אלא כוללה בתיבת מעשרות כההיא דתנו לעולם הוא נותן משום פאה ופטור מן המעשרות וכן ונותן משום הפקר ופטור מן המעשרות וכו' וכן מה שאמרו יש קנין לנכרי בא"י להפקיע מן המעשרות וכן כדומה לזה הרבה שכולם ר"ל גם התרומה וכן צריך לפרש בכל הפרק כשאמר המעשרות לבעלים שר"ל תרומה ומעשרות. ע"כ. וכתב הרש"ש ז"ל והא דנקטי רבנן תרומה רבותא אשמעי' דאע"ג דתרומה לא חזיא לזרים וה"א דשיירה למקבל דחזי' ליה קמ"ל. ור"א נקט מעשר לרבותא דאע"ג דמעשר חזי לזרים וחזי לבעל השדה וה"א דמעשר מיהת שניהם שוין בו קמ"ל כיון דבעי ליתנו ללוי אחר משום גזל השבט מקבל קדים ע"כ וכן בתוי"ט. ויש גורסים במשנה במילתיה דר"א אף וא"כ פשיטא דלרבותא נקט מעשרות:

משנה ד

המעשרות לבעלים. מפ' בתוספתא דהיינו תרומה ומע"ר. והכי תניא התם ישראל שקבל שדה מכהן תרומה לכהן ומע"ר ומע"ש חולקין בשוה. לוי שקבל שדה מכהן תרומה לכהן מע"ר ומע"ש חולקין בשוה. כהן שקבל שדה מלוי מעשר ללוי תרומה ותמ"ע חולקין בשוה ע"כ:

הקרתני. יש גורסין אף הקרתני. קרתני פי' ע"ש עירו כמו ירושלמי ע"ש ירושלים הר"ש והרא"ש ז"ל והרמב"ם ז"ל פי' קרתני איש מיוחס לכפר וירצה לומר איש משאר א"י חוץ מירושלים וכן פי' בערוך. ירושלמי. על דעתיה דר' ישמעאל כו' עד ולאכלו בירושלים. פי' אבל למכרו אינו יכול למכור דאין מע"ש נמכר ובירושלים אין דעתו לטרוח מסתמא. הר"ש ז"ל. וכמדומה לי שנפל טעות בס' תוי"ט:

משנה ה

המקבל זיתים לשמן. ישראל שקבל מכהן ומלוי קרקע שגדל בו הזיתים והתנו שלא יחלקו הזיתים אלא המקבל יטענם בבית הבד ויחלקו השמן חולקין גם התרומה. ול"ד להא דלעיל שחולקים הפירות מיד הכי משמע פשטא דמתני'. וע"פ הירושלמי משמע שלא קבל ממנו הקרקע לעבדו ולשמרו אלא קבל ממנו האילנות אחר שגדלו הזיתים ללקטן ולעוטנן בבית הבד דגרסי' בירושלמי ר' יהודה עביד זיתים כקרקע {הגה"ה מצאתי שכתב הח' הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל על מה שפי' ר"ע ז"ל ואע"ג דלעיל לבעלים הכא שאני דלא קבל קרקע כו' כתב קשה דק"ו הוא כיון שאין לפועל בה אלא האילנות כ"ש שאין לו במעשרות כלום ונ"ל דהאי דזיתים מיירי שיש למקבל חלק בגוף האילן ומש"ה סברי רבנן שיש לפועל חלק בתרומה וכן משמע בירוש' וצ"ע ע"כ:} ורבנן לא עבדי זיתים כקרקע וקאמר התם פרתו של כהן שהיתה שומא אצל ישראל וילדה בכור הבכור לכהן דברי ר' יהודה וחכ"א הבכור לשניהם. הרא"ש ז"ל:

או למחצית שכר גרסינן. ופי' הרש"ש ז"ל למחצית שכר למחצית הריוח כגון שקבלן עליו בשומא בכך וכך מעות ומוכרן למחצית הריוח וכגון דיהיב ליה שכר עמלו או טובל בציר מיהת דאמרי' באיזהו נשך דליכא משום רבית ע"כ:

משנה ו

אלא לחבר. פי' אילני זיתים שילקוט מהם הזיתים. ולא קשיי עלה הא דתנן לעי' המקבל עליו להיות חבר אינו מוכר לעם הארץ דההיא איירי בתלוש ולתרומה כי הוא פטור לגמרי מן התרומה. ע"כ מן החכם הר"ר יהוסף ז"ל:

אף למעשר. דבעלילה כל דהו דמצינן לתלות תלינן וה"נ אמרו ב"ה בפרק ה' דמסכת שביעית דמותר למכור לו פרה חורשת בשביעית מפני שהוא יכול לשוחטה אע"פ שאין דרך כלל לשחוט פרה העומדת לחרישה. והק' הר' אפריים אשכנזי ז"ל לפי' הרמב"ם ז"ל דמפ' טעמא דב"ש דאסור לגרום טומאה לחולין שבא"י אמאי נקט דוקא זיתיו והלא החבר אסור למכור לע"ה לח ויבש כדלעיל פ"ב והניחו בצ"ע. ובירושלמי ושוין שמוכר לו שבלים לעיסתו. כלומ' אע"פ שהן מרובין כדי עיסת הקונה אותם אפ"ה תולין שלא

יעשה אותן עיסה אלא קליות. תני ושוין שאין מוכרין גדיש של חטים ועביט של ענבים ומעטן של זיתים אלא לחבר ולמי שהוא יודע שהוא עושה אותן בטהרה דכיון דמכר לו כל הזיתים בתוך המעטן אפי' ב"ה אסרי דמוכחא מילתא דודאי להוציא שמנן קונה אותם. וכן עביט של ענבים. וכן גדיש של חטים או שעורים וכיו"ב מוכחא מילתא בהדיא כיון דמוכר לו כל הגדיש לאו לקליות הוא קונה אלא לעשות מהן עיסות. והאי דלא קתני במתני' בש"א לא ימכור אדם את זיתיו אלא לחבר ולמי שהוא יודע שעושה אותן בטהרה כדקתני בברייתא דשוין ב"ה עם ב"ש. פי' הר' אלעזר אזכרי ז"ל דמפ' בירושלמי דמן הדין כך הי"ל לשנות. ומאי דנקט לחבר בלבד מתורת חסידות וסלסול בטהרות שאינו מוכר אלא לחבר שכל דבריו בדקדוק ואין תקלה יוצאה מתח"י לעולם:

וצנועי ב"ה. ירושלמי אמר רב חסדא כאן שנינו שהכשר נקרא צנוע כלומר מכאן למדנו שבכ"מ שנזכר במשנה ובבריי' לשון צנוע לאו ירא שמים בלבד הוא דהא ע"כ הכא אינו ר"ל צנועי ב"ה יראי שמים. שכולן היו יראי שמים ולא נפל א' מהם ח"ו אלא ר"ל המתנהגין בחסידות וזה בנה אב לכ"מ המוזכר שם צנוע. אבל בברכות פ' הרואה תניא אין קורין צנוע אלא למי שצנוע בבית הכסא:

משנה ז

שנים שבצרו כו'. ז"ל הרמב"ם ז"ל שם ספ"ט שנים שבצרו את כרמיהם בתוך גת א' והאחד מהם אינו נאמן על המעשרות אע"פ שעישר זה הנאמן על חלקו כשהוא נוטל חלקו מן היין חייב להפריש ממנו מעשר דמאי על חצי חלק ע"ה כיצד וכו'. וכן ג"כ פי' בפי' המשנה וכתב שם בכ"מ דמתני' מיירי כשהם שותפים בכרם וחלקו הענבים והפריש המְעַשֵּׂר מחלקו מעשרותיו ואח"כ עירבו הענבים של זה ושל זה בגת ודרכו כולם ביחד נמצא שחצי התירוש שלקח זה המעשר י"ל בו שהוא מחלק חבירו משום דאין ברירה ולפיכך מפריש עליו דמאי אבל במתני' דבסמוך דש"מ דיש ברירה מיירי שכשבאו לחלוק עדיין לא הפריש החבר כלום וכשנוטל חטים שבמקום פלוני לחלקו אז יפריש מעשרות המחוייבים לחלקו. ולא אתא מתני' אלא ללמדינו דלא נימא דאסור משום דהוי כמוכר טבל לע"ה קמ"ל דכיון דשניהם מין א' שרי ואין זה ענין למתני' דשנים שבצרו את כרמיהם לתוך גת אחת עכ"ל ז"ל בתרצו בעד הרמב"ם ז"ל. אכן הראב"ד ז"ל שם בהשגות כתב ונ"ל שהוא קנס לפי שלא היה לו להתערב עמו בגת א' שהרי לא הי"ל שותפות עמו בכרם ומה לזה שיערבו פירותיו עמו ע"כ. ומצאתי שכתב הח' הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל יש ספר אחר וחולקו וי"ס אחר וחילקו ונ"ל לפרש גירסא זו וחולקו דה"ק המעשר מעשר את שלו כלומ' מה שנתן כי אסור לו למכור טבל ואח"כ

חולקו ליין. ומ"ש בכ"מ שהוא. חוזר למעלה וה"ק מעשר את שלו בכ"מ שהוא כלומר בין שהוא כאן בין שאינו כאן אלה מעשרותיו ואח"כ חולקו ליין עם חברו. וכדומה לזה יש במס' שביעית פ"ד מלקט אדם מתוך שלו כדרך שהוא מלקט מתוך של חברו את הגס הגס. והנה במשנה לא פרשו באיזה אופן יעשר אח"כ וזה פירשוהו בירושלמי שבתחלה מעשרו כדין ודאי ואח"כ היין שלו מעשרו בתורת דמאי עכ"ל ז"ל. ועל הפי' שהביא ר"ע ז"ל כתב עליו פי' זה אינו נראה דהא במתני' תנן מעשר את שלו וחלקו ומפ' בירושלמי מעשר את שלו ודאי וחלקו דמאי פי' הדבר הוא מעשר את אותו שהיה שלו כבר בתורת ודאי ואת שהוא עתה נופל לחלקו שהוא בא מיד חבירו מעשרו בתורת דמאי את כולו ולא חציו ע"כ:

משנה ח

בפי' ר"ע ז"ל. והתם אין ברירה וכו'. כתב עליו הח' הר"ר יהוסף ז"ל פי' זה אינו נראה דאין ברירה בזה כמו בזה אלא נראה שכיון שחולקים קודם שמתחייב במעשרות הוא מותר וא"צ לעשר שעדיין אינם חייבים וצ"ע בירושלמי ע"כ. והרמב"ם ז"ל פי' דדינים הללו אין בהם דבר מענין איסור והיתר אלא בדיני ממונות מיירי שיכול לומר לחברו אחר שהחלקים שוין והמינים שוין קח אתה היין שיש שם שהוא קרוב למקומך ואני אקח זה שהוא קרוב למקומי וכופין אותו על כך מפני שהוא דומה למדת סדום וזכר אותם בכאן מפני שנתגלגל הענין בשותפות הקרקעות ע"כ. אבל בחבורו שחברו אחר פי' המשנה הביא דין זה בה' מעשר פ' ששי סי' י"ד ומסיים בה מפני שמוכרין את הטבל. וכתב בתיו"ט ונ"ל שהרמב"ם ז"ל אינו מפרש כו' ע"ש שפתים וידים ישק. והיינו נמי דהכא קתני סתם שנים שקבלו שדה ובמתני' דבסמוך קתני חבר וע"ה בהדיא וכ"כ בסמוך בשם הרש"ש ז"ל. וזה פי' הרא"ש ז"ל. לכאו' דמיא להא דשנים שבצרו את כרמיהם דלעיל דכל מה שגדל בשדה הוא של שניהם ואפילו נטל זה חטים שבמקום פלוני וזה חטים שבמקום פלוני חצי חלקו של זה ביד זה וחצי חלקו של זה ביד זה. אלא שיש לחלק דלעיל בצרו הכל לגת אחת ונתערב הכל במקום א'. אבל הכא לא נתערב חלקם ובדמאי הקלו בכה"ג. ובירושלמי מוכח דהכא מיירי שחלקו שדה בקמתה הלכך אמרי' זהו חלקו המגיעו. אבל לעיל שחלקו בתלוש צריך לעשר. ואע"פ שחלקו במחובר חטים ושעורים אסור וחטים וחטים נמי בדמאי הקלו שמשורת הדין היה ראוי לאסור גם בהם עכ"ל ז"ל. ולפי דבריו ז"ל נראה דבשדה א' מיירי מתני' או כולה זרועה חטים או שעורים או חציה חטים וחציה שעורים. ויש הבדל ביניהם שאינם כלאים ומקום פלוני היינו צד א' מן השדה עכ"ל ז"ל וע' בהשגות ספ"ט דה' מעשר:

משנה ט

חבר וע"ה שירשו כו'. הא תנא כבר או שירשו ולא הוסיף כלום אלא דלעיל לא איירי אלא בדין מעשר. והכא איירי אף בדין טהרות דהזכיר לח ויבש והא מילתא דפשיטא היא כיון דרישא איירי באינו מעשר כ"ש דאינו נאמן על הטהרות ואגב דבעי למתני גר ועובד כוכבים שירשו את אביהם עובד כוכבים יכול לומר לו טול אתה ע"ז ואני מעות תנייה. הר"ש והרא"ש ז"ל. וכתב הח' הר"ר יהוסף ז"ל משנה זו אינה צריכה דהא אפי' בעבור המעשרות אסור להחליף עם ע"ה כדתנן לעיל. ואפשר לומר דהאי ע"ה מיירי בע"ה לטהרות אבל נאמן על המעשרות ע"כ. וז"ל הרש"ש ז"ל חבר וע"ה שירשו אביהם איצטריך למיתני הא בבא בחבר וע"ה דאפי' בחבר וע"ה שרי חטים וחטים ורישא איצטריך דאפי' בחבר וחבר חטים ושעורים אסור ע"כ. ופשוט הוא דלפי' הר"ש והרא"ש ז"ל ה"נ בקמותיה ובענבים המחוברים דוקא:

משנה י

טול אתה ע"ז ואני מעות. שם בפ' בתרא דע"ז רצה לדקדק מכאן דרוצה בקיומו של ע"ז וי"נ שלא יאבדו שרי בחלופיהן ודחי לה שאני ירושת הגר דאקילו בה רבנן שמא יחזור לסורו. ובירושלמי תניא ישראל ועובד כוכבים שקנו ביתו של עובד כוכבים והיה שם י"נ וע"ז ומעות לא יאמר לו טול אתה י"נ וע"ז ואני מעות ופריך מתני' פליגא ומשני אימא סיפא ודוק ותשכח דלית היא פליגא דקתני סיפא אם משבאו לרשות הגר אסור והכא מכיון שקנה כמו שנכנס לרשותו ולפי מה שחלקנו בע"ז משום דהקילו בירושת הגר לא פליגא מתני' אלא דבעי לשנויי אף אם תמצא לומר דרוצה בקיומה (אם) שרי בחלופיהן ולא צ"ל דהקילו בירושת הגר. ומה שמותר עד שלא באו לרשותו אע"פ שכבר זכה בחלקו מזה מדקדק בפ"ק דקדושין ד' י"ז דירושת הגר את אביו מדרבנן דאי ס"ד דאוריי' כי לא באו לרשותו חליפי ע"ז קא שקיל ולהכי ל"פ לעיל בחבר וע"ה שירשו אביהם ע"ה בטול אתה חטים ואני שעורים בין עד שלא באו לרשותו למשבאו לרשותו דירושה דאוריי'. הרא"ש ז"ל:

משנה יא

ואמר משל א"י הן חייב לעשר. פי' חייב לעשר אפי' נקנו מן העובד כוכבים. דאי איירי דנקנו מישראל אפי' לא אמר מא"י הן חייב לעשר כיון דהם משל ישראל הם. ולאחר מירוח מיירי דקודם מירוח אסור לעשרן ואפשר שאינו נאמן. ואע"פ שיש לדחות ולומר שמשנה זו מדברת כשרוב א"י נתונה ביד ישראל ובעבור זה חייב. אך כבר אומר בירושלמי בפירוש בריש פ"ב דכשרוב א"י נתונה ביד עובדי כוכבים הוי ודאי טבל

וכשהיא ביד ישראל הוי דמאי ובממורחין מיירי דקודם מירוח לא הוי דמאי אפי' כשהיא ביד ישראל. מן הח' הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל:

בפי' ר"ע ז"ל. ולפי שעדיין לא נכבשה כל א"י. אמר המלקט פי' כי היבוסי היה יושב בירושלים עדיין. ומה שפי' ז"ל דכבוש דדוד היה כבוש רבים הוא נגד הר"ש והרא"ש ז"ל. וז"ל הרא"ש ז"ל משל א"י הן חייב לעשר אבל אם לא אמר א"צ לעשר דרוב פירות הנמכרים בסוריא מח"ל באו הלכך כי אמר מעושרין הן נאמן במגו דאי בעי הוה שתיק וכן כשאמר משלי הן חייב לעשר דכבוש יחיד שמיה כבוש ואפי' אי לאו שמיה כבוש בפירות של סוריא גזרו על הדמאי ולא פטרו מדמאי אלא מגזיב ולהלן עכ"ל ז"ל. ובירושלמי פריך תמן פ' בתרא דפאה תנינן נאמנין על הלקט ועל השכחה ועל הפאה בשעתן ומשמע דוקא על הלקט עצמו אבל אם הביא חטים ואמר מעושרין הן אינו נאמן במגו דאי בעי אמר של לקט הן והכא את אמר דנאמן במגו דהפה שאסר הוא הפה שהתיר. וקשה דהתם נמי נימא הפה שאסר ואמר חטים אלו לא של לקט הן אלא טבל היו הוא הפה שהתיר בגמר דבריו שאמר אני עשרתים. ומשני דאין ראוי לומר אלא מגו דאי בעי שתיק כי הא דמתני' דאפי' היה מוכר בסוריא פירות בשתיקה הלוקח ממנו פטור מלעשר. והוא לא שתק אלא אסר אותן בדבורו שאמר של א"י הן ואח"כ התיר אותן בדבורו שאמר עשרתים נאמן מגו דאי בעי שתיק והיה הקונה ממנו פטור משום דרוב פירות הנמכרות בסוריא מח"ל הן באין שפטורין מן המעשר דאמרי' הסר כל דבורו מכאן ותדין אותו כאילו מכר בשתיקה. אבל ההיא דמתני' דפאה אפי' בשעת הקציר אם היה ע"ה עני מוכר חטים בשתיקה היה הקונה ממנו חייב לעשר דרוב חטים טבל הן והמיעוט לקט שכחה ופאה ובתר רובא אזלי' ונהי דאם בא ואמר חטים הללו לשו"פ הם היה נאמן כיון דשעת קציר הוא ודרך עניים ללקט אז. מ"מ כשאמר טבל הוא אינו נאמן עוד לומר ואני עשרתים מגו דאי בעי אמר מעיקרא לשו"פ הן דשמא ירא לשקר משום דשום אדם אולי ראה שהביא אותם חטים מקרקעו או קנה אותם ע"כ:

ואם ידוע שיש לו שדה בסוריא חייב לעשר. אע"ג דלא קא' שלי דחזקתו משדהו הביאם ומש"ה חייב הלוקח ממנו לעשר ואפי' אמר מעושרין הן דהא ע"ה לא מהימנינן ליה. והכא מהימן משום מגו ובסיפא הוי מגו במקום עדים וכיו"ב שנינו בפ"ב דכתובות כך נ"ל לפרש הך מתני'. הרש"ש ז"ל:

משנה יב

עם הארץ כו'. לשון ר"ע ז"ל כגון שהיה החבר וכו' עד ואין חבר מחליפה בשלו. אמר המלקט כדמוכח בפ' בכל מערבין (עירובין דף ל"ב) דחזקה שליח עושה שליחותו ולא

אמרי' חזקה אין חבר מוציא מתח"י דבר שאינו מתוקן אלא כד הוו פירי דידיה דחייש אלפני עור לא תתן מכשול אבל שליח איכא למימר דמייאש ולא עביד דסבר ההוא לא סמיך עלי. וז"ל הרא"ש ז"ל ובירושל' משמע דלאו טעמא משום ברירה ומיירי באגודה א' שלא קנה חבר לעצמו כלום ומייתי ברייי' דר' יוסי פוטר ור' יהודה אומר צריך לעשר ומפ' טעמא דר' יהודה סבר דלא נתכוון מוכר לזכות אלא ללוקח ור' יוסי סבר לא נתכוון לזכות אלא לבעה"ב. ופריך מהא דתניא בכתובות פ' אלמנה הוסיפו לו אחת יתירה לשליח דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר חולקין. מחלפא שיטתיה דר' יוסי תמן לא נתכוון לזכות אלא לבעה"מ וכא אפכא ומשני באומר מעות של זה ורגלים של זה כלומר שאמר למוכר אני שלוחו של פלוני ולכך פטור מלעשר: ונתערבו חייב לעשר דשמא את שלו נתן לע"ה: ואפי' הן מאה. דדבר שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטיל. ובירושלמי תני רשבג"א אם החליף את המעות צריך לעשר. א"ר יוסי הדא אמרה הנותן מעות לחבירו והחליפן אבדו חייב באחריותן. ונ"ל דאם החליפן בשוגג קאמר דלא נתכוין לשליחות יד דומיא דמתני'. דאי לקחן והוציאן ושם אחרים במקומן היינו שליחות יד ממש. ואין חזרת המעות מועלת בלא דעת בעלים. עוד גרסי' בירושלמי שמואל אמר במחלק בידיו א"ר אלעזר והוא שנוטל חלקו בסוף. א"ר יונה צורכה לדין וצורכה לדין. חלק בידיו ונטל חלקו בתחלה אינו מעשר אלא שלו. במחלק בידיו לאו אנתערבו קאי אלא קמ"ל שמואל דמחלק בידיו בלא נתערבו נמי חייב לעשר את שתיהן וכדמוקי לה ר' אלעזר כשנטל חלקו בסוף דהוי כמוכר לו. אבל חלק בידיו ואמר זו שלי וזו של חבירי ונטל חלקו בתחלה אינו מעשר את שלו דלא מזבין ליה מידי דהך דפיישי ממילא שקיל לה ע"ה ע"כ.

פרק ז

משנה א

בפי' ר"ע ז"ל. והכא מיירי בהזמינו חברו ולא הדירו דאי הדירו וכו' ע"כ. אמר המלקט כתב ה"ר אפרים אשכנזי ז"ל וכן תירץ רבינו שמשון ז"ל וצ"ע אי בהדירו כיון שיוכל לתקן כמו שאמר כאן למה יהא מות' בלתי שום תיקון. ול"נ לפ' דלעיל מיירי שיאכל עמו ולא נודע לו באיזה יום וקראהו בשבת לאכול אצלו דאז אינו בידו לתקן והכא מיירי שהזמינו מע"ש ודוק עכ"ל ז"ל. וכן פי' החכם ה"ר משה פיזנטי ז"ל וז"ל המזמין את חברו מע"ש שיאכל עמו בשבת ובע"ה שהזמין לחבר עסיקי' והאי חברו דקאמר אהובו קאמר. והוא אינו מאמינו. לאו דוקא אינו מאמינו דאפי' מאמינו אינו סומך עליו מן

הסתם ואפי' אמר לו מעושרין הן. דלא התירו לו ע"י שאלה ובלבד שיאמר לו מעושרין הן אלא בשבת כששכח אבל בחול מסתמא אפי' מאמינו ואפי' שואלו לא יאכל על פיו עד שיעשר או בתנאי כדמפ' במתני' ע"כ וקרוב לזה כתב בתוי"ט. ומ"ש בר"ע ז"ל מודד לו האחד ואח"כ [כו'] הוא לשון מועתק מהר"ש ז"ל אמנם כבר מצאתי בתלמודו של הרב בצלאל אשכנזי ז"ל מוגה שם בר"ש ז"ל שמחק מלת מודד וכתב במקומה סמוך לו לזה האחד יהיה ואח"כ וכו' והוא תחלת דבור וכמ"ש בס' ההגהות שקראתי שמו בנין שלמה לחכמת בצלאל. וכ' הרא"ש ז"ל בירוש' מפ' דדוקא בדמאי התירו להתנות על דבר שאינו ברשותו אבל בודאי בדבר שהוא ברשותו יכול להתנות כההיא דתנן לק' בפרקין היו לו תאנים של טבל בתוך ביתו וכו' אומר שני תאנים שאני עתיד להפריש וכו' אבל על דבר שאינו ברשותו אינו יכול להתנות והמתנה על ודאי אם התנה בשבילו ובשביל אחרים מועיל התנאי אף לאחרים וא"צ הבעלים לזכות להם (הגה"ה ועיין בר"ש) אבל אם לא פירש אף לאחרים צריך לזכות להם. ירושל' א"ר ינאי צריך שיהא זכור תנאו. שמעון בר בא בש"ר יוחנן צריך אולי צ"ל להלחיש וכן לקמן.] להחליש בשפתיו. ר' ירמיה בעי קומי ר' זירא ולא נמצא כמתקן בשבת דכיון שצריך לאמרו בשפתיו למחר ה"ה כמפריש בשבת. אידחי תנא. כלומר נדחו דבריו כמו איסמייה. ויש גורסים אדהתנה כלומר כיון שהתנה מע"ש מותר להחליש בשפתיו ואינו נראה כמתקן. ר' ירמיה בעי קומי ר' זירא ואינו אסור משום אובדן אוכלין פי' התרומה שהוא מפריש למחר צריך לאבדה שלא יכשל בה בעה"ב א"ל מפרר כ"ש ואוכל. פי' דרך אכילתו מפרר אותה כל שהוא ופירורין דקין אין בהן משום אבוד אוכלין. א"ל וכי אינו אסור משום גזל פי' הזמינו לאכול אצלו ולא לאבוד אוכלין א"ל שיהא קורת רוח. פי' רוצה ע"ה בנחת רוחו של זה החבר דאהובו הוא כיון דהזמינו. ופריך ליה מעובדא דרבי ור"י ב"ר יהודה נתארחו אצל בעה"ב אזל לישנא בישא א"ל הב דעתך דאינון מחשדונך יתיב ליה מעיין לון ועבדין נפשין מזרקין דין לדין ואינו רוצה שיהא לו נחת רוח אלמא חזינן דעיין עליהם והוצרכו לעשות כזורקין זל"ז לאבדו. ומשני רוצה ולא בעי דיחשדוניה ע"כ. ובירושלמי תני ר' יהודה אוסר לת"ח לאכול אצל ע"ה המזמין אותו בשבת דס"ל דאין תנאי מועיל אפילו בדמאי במה שאינו ברשותו:

משנה ב

בפי' ר"ע ז"ל. מזגו לו את הכוס ביום השבת. כ' הח' הר"י אשכנזי ז"ל בירושלמי לא פי' כן אלא פי' לענין מזיגת הכוס יאמר מע"ש מה שאני וכו' ע"כ:

אומר כו'. עד ומחולל על המעות ועד בכלל כל אלו הם דברי המתנה הרוצה לשתות הכוס שמזגו לו ואחר שאומר כל הדברים הללו שותה ומניח כדי תמ"ע בשולי הכוס. וכתב הח' הרר"י אשכנזי ז"ל נ"ל שמותר לאבדו כי בודאי תרומה טמאה ואם לא תאמר כן קשה מה יעשה ממנו:

בפי' ר"ע ז"ל. בירושלמי פריך כו' עד וגם לא היה מדומע. אמר המלקט כתב הרא"ש ז"ל ותו פריך בירושלמי ולא נמצא מטלטל תרומה טמאה בשבת כי מה שנשאר בכוס הויא תרומה טמאה כי כל מה שהוא ביד ע"ה בחזקת טמא הוא. א"ר אלעזר משייר כ"ש חולין כדתנינן מטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה ועם החולין. ולא דמיא תמן טמאה לצורך טהורה ברם הכא חולין לצורך טמאה א"ר יוסי ב"ר בון עם יציאתו מן הכוס הוא קדוש כלומר אין התרומה קדושה עד שישתה ומאז והלאה אינו מטלטל את הכוס אלא מניחו על השלחן. תמן תנינן הלוקח יין מבין הכותים וכו' ותניא ר' יוסי ור"ש אוסרין שמא יבקע הנוד ונמצא שותה טבלים למפרע הדא מתני' לא ר"י ור"ש היא. א"ר יעקב בר אידי הכל מודים בכוס שהוא על אתר כלומר וליכא למיחש להא לבקיעת נוד. אינו מובן לי ירוש' זה דמה בקיעת הנוד שייך הכא בשלמא גבי הלוקח יין מבין הכותים יבקע הנוד קודם שיפריש למחר ונמצא מה ששתה למפרע טבל הוא כיון שלא בא לבסוף לידי הפרשה אבל הכא אם נבקע הנוד קודם שתייה מאי חשש איכא ואם לאחר ששתה כבר הוא מתוקן עכ"ל ז"ל. ושמא דהירושלמי היא גופה משני כנלע"ד. ולשון הר"ש ז"ל בנוד שמשהין בו היין יש לחוש שמא יבקע אבל כוס דרך לשתות לאלתר ומע"ש למחר חשיב כמו לאלתר ע"כ:

ומע"ש בפיו. בפי הכוס. ואע"ג דכוס לשון נקבה במקרא כדכתיב כוסי רויה. אך שמריה ימצו ישתו. לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד.

כוס מזוג. כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית. כוס של ברכה מצטרף לטובה. הרש"ש ז"ל ונלע"ד דלאו דוקא בפיו דה"ה אם אמר בצפונו או בדרומו אלא איידי דנקט שולי הכוס נקט פיו:

משנה ג

נוטל גרוגרת אחת. כ' הח' הר"י אשכנזי ז"ל נ"ל שאינו רשאי ליתנה לבעה"ב משום לפני עור לא תתן מכשול שהרי הוא עשאה תרומה וכ"ה משמשת המשנה מדתנן שצריך לחסוך גרוגרת אחת וכן יש בירושל' שמאבדה ע"כ:

באחרונה. נ"א באחרונות והיא היא שר"ל הבאות אחריהן וכן בהדיא בתוספתא ור"ל הבאות אחרי הט'. ופשוט הוא דעד מלת וחושך הוא התנאי שמתנה ולאו בע"ש מתנייא אלא אגב רישא תנא לה:

וחושך. ראיתי מי שהגיה וחוסך בסמ"ך וכן לא יחסוך. ומצאתי שהגיה הח' הרר"י אשכנזי ז"ל וחוסך בסמ"ך כמ"ש וכן לא יחסוך ראשון גם שני. אע"פ שאין צורך דסי"ן בסבלת הוי כמו סמ"ך כדכתיב בקרא ולא חשכת וכן טובא אלא שנראה שכן מצא בספרים מכתיבת יד ישנים ולשון מקרא לחוד ולשון משנה לחוד. וכתב החכם הר"ר אלעזר אזכרי ז"ל וז"ל הרמב"ם שהיה רופא הוקשה לו על דברי רשב"ג לפי פי' של הר"ש והרא"ש ז"ל דלא יתכן לומר שאם ימנע אדם עצמו מלאכול גרוגרת אחרת אחר שאכל צ"ט יחליש כחו. לכך דחיק לפ' דת"ק דאמר וחושך גרוגרת אחת היינו שמחסר א' משל בעה"ב. ורשב"ג חלק שלא יחסרנה מבעה"ב שהוא מחסר ממונו וגזל הוא בידו. ולשון ממעט מלאכתו היינו ממונו כמו לרגל המלאכה אשר לפני אלא יחסר ויחשוך אותה מאכילתו ועלה א"ר יוסי דלא יחשוך אותה מאכילתו אלא משל בעה"ב דתנאי ב"ד הוא וכתב דלא חלק ר' יוסי על ת"ק אבל הודיענו טעם דבריו במ"ש שהוא תנאי ב"ד. ולדעת הרא"ש ז"ל ר' יוסי טעמו של רשב"ג בא לומר. והנה הרא"ש והר"ר עובדיה ז"ל שניהם מבאר מים חיים של הרב ר"ש ז"ל שאבו וז"ל על דברי רשב"ג לא יחשוך ויקח גרוגרת א' ויאכל דאם לא יאכל מרעיב עצמו ונמצא ממעט מלאכתו של בעה"ב עכ"ל ונחלקו בהבנת לשון זה הה"ר עובדי' ז"ל הבין דלשון ויקח לשון קנין כמו כי יקח איש אשה והרא"ש ז"ל שלא ביאר דבריו הבין דהיינו לשון לקיחה ותפישה כמו ולקח הכהן הטנא מידך ולשון הירוש' שהביא על דברי רשב"ג קשיא טובא על פי' הרמב"ם ז"ל ע"כ. ובסמוך אכתוב דברי הירושלמי. אמר המלקט ואני מצאתי מוגה בפי' ר"ש ז"ל מפי' כת"י ויקנה. ופי' הרמב"ם ז"ל דר' יוסי לא בא לחלוק על ת"ק אלא לפרש דבריו הלכך הלכה כמותו ולא כרשב"ג אע"ג דקי"ל כ"מ ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו וכן פסק שם בחבורו. ירושלמי. תני לא יחרוש אדם בפרתו בלילה וישכירנה לאחרים ביום ולא יעשה בשל עצמו בלילה וישכיר עצמו ביום. לא ירעיב עצמו ולא יסגף עצמו מפני שממעט מלאכתו של בעה"ב. ר' יוחנן אזל לחד אתר אשכח ספרא אטימוס פי' חולה בל' יון אמר להון מהו כן אמרין לי' ציים א"ל אסור לך ומה אם מלאכת בשר ודם אסור מלאכת הקב"ה לא כ"ש. דבמלאכתו של ב"ו תנן לא יחשוך אפי' גרוגרת אחת. הר"ש והרא"ש ז"ל:

משנה ד

מבין הכותים. אע"ג דר"מ גזר על יינם והך סתמא ר"מ היא דבתוספתא קתני עלה דברי ר"מ ור' יוסי ור"ש אוסרין הכא מיירי קודם שגזרו על יינם. ואע"ג דר"י ור"ש אית להו בפרק ר"י במנחות דכותים גרי אריות הם אפשר כשגזרו על יינם של עובדי כוכבים לא גזרו על של כותים משום דפרשי מע"ז טפי מעובדי כוכבים וגם מחזיקים בתורה שבכתב אע"פ שגזרו על פתן מימות עזרא אפ"ה יינם היה מותר. מידי דהוה למ"ד דגרי אמת הן דפתן אסור ויינן היה מותר עד שגזר ר"מ על יינם. א"נ במטהר יין הכותי הרא"ש ז"ל וכ"כ תוס' ז"ל בפ' כל הגט (גיטין ד' כ"ה.) ועוד כתבו ז"ל ועשרה מעשר ראשון כו' לאו דוקא עשרה ותשעה. דכשהסיר שני לוגין לת"ג פשו להו ק' נכי תרתי וי"מ דאין המעשר מתמעט משום ת"ג כיון דחטה א' פוטרת את הכרי ע"כ. עוד כתבו ז"ל שני לוגין שאני עתיד להפריש. כותים אפי' ת"ג לא מפרשי דאע"ג דבפ' ג' שאכלו אמרי' הני כותאי עשורי מעשרי כראוי דבמאי דכתיב באורייתא מיזהר זהירי ה"מ כשעושין לאכול לעצמן ואפי' מע"ר מפרישין. אבל למכור אין מפרישין כלל דלא קפדי אלפני עור אע"ג דאין חשודין על גזל לא חשיב להו גזל דהוי ממון שאין לו תובעין דהא ע"ה נמי לא נחשדו על הגזל ונחשדו על המעשר ועוד דכ"ז שלא הופרש אינו דומה להן גזל שעדיין לא נתחייב ליתן לכהן וללוי ועוד סומכין כותים אהא דדרשי' בב"מ ואכלת ולא מוכר ע"כ. ובפ' הישן (סוכה ד' כ"ג) כתבו עשרה מעשר ראשון ט' מע"ש לאו דוקא דכבר הפריש מן המאה ב' לוגין לת"ג ונמצא חסר מהנך עשרה וט' מעשר של שני לוגין דהיינו חומש הלוג וכן גבי תאנים דמס' דמאי. ומיהו יתכן שהפריש שנים ממאה ושנים. דהא זמנין דמפריש נמי א' מששים כדתנן במס' תרומות פ"ד תורם כדעת בעה"ב א' מששים פיחת עשרה או הוסיף עשרה תרומתו תרומה כדאמרי' בכתובות פ' אלמנה דאיכא תורם בעין רעה. וי"מ משום דכותים שמא הפרישו ת"ג והשאר לא הפרישו ולכך אין מתמעט שיעור המעשר ולא יתכן לומר כן בתאנים של טבל דמס' דמאי פ"ז. ועוד י"מ משום דחטה א' פוטרת את הכרי אינה ממעטת את המעשר אפי' כשמרבה בתרומה וגם זה לא יתכן כלל ע"כ. כתב הח' הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל אין להקשות למה לא תנן והמעשר סמוך לה כי אין עושין כן אלא בדמאי שא"צ להפרישו ואז אין בו חשש על עירובו אבל בודאי שצריך להפרישו יש לחוש שמא יתערב אחר שהפריש את התרומה ולא יקח את הסמוך לה וזהו הטעם גם במה שלא אמר במע"ש ומע"ש בצפונו כו' כי כיון שאינו יכול לחללו עתה יותר טוב הוא לתלותו במה שאני עתיד להפריש ואז יוכל להפריש ולחללו מתי שירצה ע"כ. עוד מצאתי שכתב על הפירוש שהביא ר"ע ז"ל וז"ל כל אלו

החילוקים איני יודע מנין לו וכן מ"ש דלא איירי אלא ביה"ש. והנה מה יאמר גבי תאנים שהוא עצמו לא פי' שם כן שכתב שמתירא שמא יקדש עליו היום ולא יוכל לעשר ש"מ שיש פנאי לעשר אלא שאינו בבית שיוכל לעשר שלעולם א"צ לחלל המע"ש תיכף אלא כשהוא רוצה לאכלו מיד אז הוא מחללו תיכף לקריאת השם. והנה בדמאי שהוא מותר להפריש את התמ"ע למחר ביום השבת יכול הוא לאוכלו ביום השבת כשיפריש את התמ"ע ואח"כ תחול הקדושה על המע"ש וה"ה מחולל ויוכל לאכלו בשבת. אבל בודאי טבל כיון שאינו יכול להפריש את התרומה ותמ"ע כאחת אינו יכול לאכול ולשתות את המע"ש. שהרי אסור להקדים הפרשת המע"ש לראשון ולתרומה אולי צ"ל ומש"ה.] ואפ"ה כ"ז שלא הפריש את התרומה ומע"ר אינו רשאי להפרישו למע"ש ע"כ. עוד כתב על מה שתי' ר"ע ז"ל דהכא לא קתני מה שאני עתיד להפריש למחר כו' כ' תירוץ זה אינו נראה לי דהא גבי תאנים נמי לא קתני למחר ונ"ל לפרש הכי דמש"ה לא קתני למחר משום דביום השבת אסור להפריש תרומה ומעשרות מן הודאי כדתנן מי שקרא שם לתמ"ע [של דמאי] ומעשר עני של ודאי לא יטלם בשבת אבל גבי דמאי שרי להפרישו למחר ביום השבת וע"כ לעולם גבי דמאי אומר למחר ע"כ:

בפי' ר"ע ז"ל. אבל כאן שהוא טבל ודאי צריך ליתן המעשר ללוי והלוי יקרא שם לתמ"ע. אמר המלקט ואפי' תמצא לומר דלוקח מן הכותי כלוקח מן העובד כוכבים דאמרי' בפ"ב דבכורות מעשרן והן שלו משום דקא אתי מכח גברא דלא מצי לאשתעויי דינא בהדיה מ"מ אסור להפריש בשבת ע"י קריאת שם דביה"ש מאחר דביה"ש אין מעשרין את הודאי:

עוד בסוף הלשון המתחיל ועשרה מעשר ראשון כתוב שם וחומש עשירית. אמר המלקט פי' ה"ר אפרים אשכנזי ז"ל ר"ל ועשירית מן החומש ע"כ:

עוד בלשון המתחיל מיחל ושותה עד וסתם מתני' אתיא כר"מ. אמר המלקט והכי מסיים בברייי' בגיטין פ"ג ד' כ"ה דברי ר"מ. ר' יהודה ור' יוסי ור"ש אוסרין. ובירושלמי טעמיה דר' יוסי לא כטעמיה דר"ש ע"ש. ובסוכה פ' הישן (סוכה ד' כ"ג) פירש"י ז"ל אומר שני לוגין שאני עתיד להפריש מן המאה לתרומה הרי שם תרומה קרוי עליהם בתוכו וכגון שהגיע לילי שבת ואין עמו כלים טהורים להפריש לתוכן תרומה ומעשר והאי דנקט כותים אשמעי' דגרועים הן מע"ה והלוקח מהן צריך לעשר ודאי ולא דמאי שאף על התרומה נחשדו. ומיחל. מע"ש שהוא יכול לחללו מחללו בתוכו על מעות שיש לו בתוך ביתו ושותה מיד וסמכינן אברירה וכשיבא לביתו יפריש ואמרי' יש ברירה שאלו הן מעשרן ותרומתן ע"כ. וז"ל שם בחולין אומר שני לוגין וכו' אם אין לו כלים להפריש

או שהיתה חשכה בליל שבת שאין שהות להפריש ע"כ ולפ"ז נראה שמלת ואין עמו כלים שכתב שם בסוכה ר"ל או אין עמו כלים וכו' או שמא צריך להגיה בהדיא או אין עמו כלים טהורים וכו' דו"ק. ובשלהי פ' בתרא דמעילה רמי עלה ההיא מתני' דהתם דתנן סוף פרקא שהוא מוציא והולך עד שיוציא את כל הכיס ופי' שם בתוס' אע"פ שלא נמצא אותו דבור בספרי יד דמר' מאיר פריך ל"ל למימר שאני עתיד להפריש במוצ"ש כי לא אמר נמי נשארה התרומה באחרונה כמו גבי כיסין שפרוטה של הקדש באחרונה. וי"מ דפריך מר' יהודה ור' יוסי ור"ש דאוסרין דל"ל ברירה דהתם גבי כיס נמי לימא דאין ברירה וכל פרוטה ופרוטה איכא למימר שהיא הקדש כדס"ל הכא גבי מעשר דאין ברירה ואכל כוס וכוס איכא למימר שהוא תרומה ומעשר ואפי' מראשון. ולא נהירא דמאן לימא לן דר' יהודה ור' יוסי ור"ש היא ע"כ ביתור לשון קצת מועתק מפירש"י ז"ל שדחהו הדבור הנזכר. וי"ס ומחל ושותה מיד בנוסחאות המשנה ורש"י ז"ל פי' ומיחל ושותה ומחלל בדבורא בעלמא על מעות שי"ל בבית דמה שאפשר לו לתקן לגמרי יתקן ודתו פי' זה תוס' ז"ל וכדפי' ר"ע ז"ל דכיון דאינו רשאי לקבוע לו מקום וכו'. וז"ל התוס' אשר שם בפ' הישן והא דאין קורא שם הכא לתמ"ע ולא גבי תאנים טבל ואילו גבי מזמן ובההיא דדמאי אשכחן שהוא קורא שם לתמ"ע משום דגבי דמאי דמעשרן והן שלו מתקן המעשר כדי לאכול אבל כאן שהוא ודאי צריך ליתן ללוי ולהכי לא קתני הכא מע"ש בצפונו או בדרומו כדקתני גבי דמאי משום דקביעות מקום כהפרשה ותנן פ' במה מדליקין ספק חשיכה אין מעשרין את הודאי אבל מעשרין את הדמאי ומתני' ביה"ש ולהכי נמי לא קתני הכא ומחלל על המעות כדקתני גבי דמאי אלא קתני ומחל ושותה והיינו מתחיל ושותה דאי מחלל על המעות ושותה ליתני מחלל על המעות כדקתני בכולהו. ועוד כאן דאמר שאני עתיד להפריש סתם ולא קבע לו מקום בצפונו או בדרומו אין יכול לחללו כדתניא בתוספתא מע"ש שבחפץ זה מחולל וכו' ע"ש:

משנה ה

היו לו תאנים של טבל בתוך ביתו. ודוקא בתוך ביתו דבדמאי הוא דהקלו גבי מזמן אע"ג דלאו ברשותו הוא והא נמי בע"ש מיירי וצריכי דאי תנא תאנים ה"א משום דלא שייך בהו משקין מעורבין שרינן אבל גבי יין אימא לא ואי תנא יין ה"א דוקא גבי יין לא יקבע לו מקום משום דמעורב הכל אבל גבי תאנים אימא דאפי' קביעות מקום שרי צריכי. הרש"ש ז"ל. ותוי"ט הניחו בקצת קשה:

או בשדה אומר שתי תאנים שאני וכו'. כך צ"ל:

היו דמאי אומר מה שאני עתיד להפריש למחר. הרב ר"ש ז"ל ל"ג הכא למחר וז"ל לעיל פ"ד סי' ד' וגבי הי"ל תאנים של טבל קתני שאני עתיד להפריש ולא קתני למחר משום דכיון דודאי טבל הוא אסור להפרישו בשבת אע"פ שקרא שם ומיהו אין מזה ראיה דה"נ בסיפא דקתני היו דמאי ולא קתני למחר והא דקתני למחר גבי מזמן משום דאין מפריש שם אלא מה שאוכל והה"נ במי שי"ל תאנים של טבל שיכול להפריש מה שיאכל בשבת אלא לפי שירצה לתקן אף המותר הכל בב"א לא קתני למחר דלצורך חול אסור להפריש ע"כ וכ"כ ג"כ במתני' דלעיל. וע' עוד שם. וז"ל תוי"ט ל"ג למחר כו' אבל אין מובן מלשונו דמיירי ג"כ אבבא דהיו דמאי כמו שמבואר מלשון הר"ש ז"ל שהעתקתי. וכתבו הר"ש והרא"ש ז"ל כל הנך בבות בין בדמאי בין בודאי בע"ש מיירו כמו קמייתא דבריש פרקין וכבר פירשתים ע"כ. וכ' הר"א אזכרי ז"ל עליו לא בא הרב ז"ל למעט שלא יועיל תנאי מיום חול ליום חול דהא לעי' בר"פ מייתי עובדא דנתארחו רבי ור' יוסי אצל ע"ה והיו סומכין על תנאיהון וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"י מה' מעשר. אלא כוונת הרב ז"ל לומר דבשבת עצמה א"א להתנות אפי' ע"מ שיפריש למ"ש אפי' בדמאי דקריאת שם חשיב כהגבהת תרומות ומעשרות וכמש"ל בפ"ד ע"כ:

משנה ו

מעשרות זו בזו. מע"ר ומע"ש או מ"ע בזמנו ות"ג דרך להפרישה מיד בשעת הגרן:

הראשונה מעושרת. הא מלתא דפשיטא היא וגם לא שייך כאן ראשונה דלא תיקן אלא אחת אלא אגב סיפא נקטיה. ובירושלמי א"ר אלעזר דר' מאיר היא דאמר אין תופס אלא לשון ראשון גבי תמורת עולה תמורת שלמים. בפ"ק דתמורה אתמר עלה א"ר אלעזר לוקה מפני שהקדים מע"ש של חבירתה למע"ר שלה דכשאמר של זו בזו הרי קרא שם מע"ש מתוכה על חבירתה קודם שהפריש מע"ר מתוכה על עצמה וקא עבר משום מלאתך ודמעך לא תאחר דמע"ר יש תמ"ע בתוכו וקרינן ביה ודמעך לא תאחר. ירושלמי א"ר יוסי ב"ר חנינא אדראשונה עובר בעשה אשנייה בעשה ול"ת. אראשונה עובר בעשה שקבע שני שמות כאחת ושהקדים שני שבראשונה לראשון שבשניה וקרי ליה עשה מה שקובע שני המעשרות כאחת שהי"ל להקדים מע"ר אבל לא תאחר ליכא שהרי לא איחר. וריב"ח קאי אמעשרות כלכלה בחברתה אבל על של זו בזו ושל זו בזו לא עבר על שנייה כלום שאינה מתוקנת. וקשה אמאי איכא ל"ת כלל הרי יכול להפריש תחלה מע"ר על שתיהן ואח"כ מע"ש. וי"ל דמשמע ליה דאינו מתקן לחצאין אלא מתקן תחלה כלכלה אחת לגמרי ואח"כ מתקן השנייה. א"נ ה"ק פעמים שעובר אשנייה בעשה ול"ת אם הפריש תחלה כל מעשרות חברתה ואותה שמפריש ממנה

תחלה קרי לה שנייה לפי שנתקנה באחרונה. ר"ש והרא"ש ז"ל. אבל התוס' ז"ל כתבו בריש תמורה דמשנה זו בדמאי מיירי מדלא קתני דמפריש ת"ג ע"ש. וגם הירושל' הזה פרשוהו ז"ל שם בשני דרכים. והתם בריש תמורה משמע מפי' רש"י ז"ל דל"ג בבבא דרישא הראשונה מעושרת אלא ה"ג ואמר מעשרות זו בזו או שאמר של זו בזו ושל זו בזו הראשונה מעושרת מעשרותיהן מעשר כלכלה בחברתה קרא שם. וכן מצאתי שדקדק ג"כ הח' הרב בצלאל אשכנזי ז"ל. ובנוסחת משנה כתיבת יד מדוייקת מצאתי בבבא תנייתא של זו בזו ושל זו בזו הראשונה מעושרת והשנייה אינה מעושרת ע"כ. ובתוספתא קתני של זו בזו ושל זו בזו אין הראשונה מעושרת. וכתב הר"ש ז"ל דכ"כ בכל הספרים ובמתני' קתני הראשונה מעושרת וסמי ברייתא מקמי מתני'. א"נ גרסי' אין השניה מעושרת. א"נ ה"ק אין הראשונה מעושרת בפ"ע אלא שתיהן מעושרות כר' יוסי דכיצד מערימין גבי תמורת עולה תמורת שלמים הואיל וא"א לקרות שני שמות כאחת דבריו קיימין ע"כ ועוד האריך ע"ש. וכ' תוס' ז"ל שם מעשרותיהן מעשר כלכלה בחברתה קרא שם שהרי מתוקנים הם יחד זה בזה. ואע"ג דקיי"ל דכל שאינו בזה אח"ז אפי' בב"א אינו. הכא כיון דעתיד לתקוני תרווייהו הוי כאומר מעשר של ראשונה תהא בשנייה חוץ מעשרה שישארו טבל בראשונה לתקן השנייה וחל המעשר של זו בזו ושל זו בזו ע"כ. וכתב הח' הרר"י אשכנזי ז"ל צ"ע דבמס' תרומות פליגי ר"ש ורבנן בהאומר תרומת כרי זה בתוכו וכו' דרש"א קרא שם וחכ"א עד שיאמר בצפונו כו' דמשמע דהאי סתמא אתי כר"ש ע"כ. עוד כתב אמה שפי' ר"ע ז"ל הראשונה מעושרת ומפריש מן השנייה המעשרות של שתיהן. כתב כ"ז שהוא מפ' כאן אין נראה כי אינו יכול להפריש מאומה כי הוא מעורב חולין ומעשרות וכן יש בפי' בירושלמי דתרומה פ"ג ה"ה ע"כ. עוד כתב על מה שפי' ר"ע ז"ל אבל אינו מפריש וכו' כתב. אינו נראה לומר שזה הוא מה שהשמיע אותנו המשנה. אלא נ"ל שקרא שם וכל אחת יש בה מעשר וחולין מעורבין וצריך לעשות כמו שאומר למטה שאם הם מאה חולין מאה מעשר נוטל וכו' ע"כ. עוד כתב על מה שפי' ר"ע ז"ל פי' אחר ועיקר וכו' כתב. פי' זה אין לו שרש מהו זה שהוא אומר שקרא שם כיון שיכול ליקח מאיזה מקום שירצה. ע"כ:

משנה ז

מאה טבל כו'. מצאתי שכתב הח' הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל על פי' ר"ע ז"ל שפי' מאה טבל ומאה חולין שנתערבו כו'. כתב פי' זה אינו נראה דמה ענין זה לכאן אלא נראה דמיירי במה שנזכר למעלה היו לפניו ב' כלכלות וכו' ואמר מעשרות של זו בזו וכו' וכגון שיש בכלכלה זו שתיקן מאה מתוקנים והמאה האחרים שהן טבל הם ג"כ בכלכלה

עם המתוקנים כגון שלא יש בכלכלה שניה כדי לתקן את כולה. והנה עכשיו כשהוא בא להפריש על הטבל את המעשרות ואין לו פרנסה ממק"א וצריך לעשר מזו הכלכלה עצמה צריך שיקח מאה ואחת מאה להפריש מהם המעשרות והאחת ליתן אותה לתמ"ע על החולין מתוקנין וכן אם עשה מאה מהתאנים שבכלכלה א' מעשר על התאנים האחרים שיש לו בכלכלה השניה והרי הם מעורבין עם המאה האחרות שהן טבל גם אז צריך ליטול מאה ואחת כמו שפרשנו ואם יש בה מאה חולין ומאה מעשר כגון כשאמר מעשרותיהן מעשרות כלכלה בחברתה והמעשרות של חברתה הן בתוך הכלכלה הזו שהיא מתוקנת בכלכלה האחרת אז צריך ליטול מאה ועשר מן הכלכלה כדי לתקנם כמו שפי' המחבר כן נ"ל וצ"ע ע"כ. וכתבו הר"ש והרא"ש ז"ל כיוצא במשנה זו שנינו במס' חלה ומוכח התם בפ"ג דטבל שנתערב בחולין ורובו טבל אם יש לו פרנסה ממק"א מפריש עליו לפי חשבון ואם לאו נעשין החולין כטבל לענין תרומה ותמ"ע ומפריש מהן כאילו היו טבל אבל מע"ר ושני ומ"ע אין מוציא אלא לפי חשבון ומיהו צריך להפריש כולן דא"א להפריש תמ"ע על הכל אם לא שיפריש תחלה המעשר על הכל. ועוד אם לא היה מעשר על הכל א"כ אין פירותיו מתוקנים דכל מה שמעשר יש בהן חולין לפי חשבון ונמצא מפריש מן הפטור על החיוב אלא כל המעשרות צריך להפריש אבל אינו נותן ללוי ולעניים ואינו מחלל מע"ש אלא לפי חשבון אבל תרומה ותמ"ע כשמפריש על הכל נמצא חולין שבהן מדומעין ונותן הכל לכהן או מוכר לכהן העודף על הראוי לתרום. והכא מיירי בשאין לו פרנסה ממק"א הלכך נוטל מאה פי' ממאה יפריש כדין טבל מע"ר ויתנהו ללוי ומע"ש יחלל. ואחת פי' משאר המאה שהיו חולין יטול א' לתמ"ע כאילו היו טבל אבל במע"ר ושני לא יפסיד כלום כדפרישית ע"כ. ובירושלמי פריך אריש דקתני נוטל מאה ואחד דאמאי קתני נוטל מאה לשם טבל ואח"כ נוטל אחד ממאה הנשארים או של חולין או של מעשר כאילו היו אלו הנשארים טבל. נימא דיטול צ"ט לשם טבל ומהמאה ואחד הנשארים יטול שתים לשם תמ"ע של שני הצבורים ותירץ ר' בון דאה"נ אם רצה לעשות כן עושה ומתני' הכי קתני מאה טבל ומאה חולין שנתערבו או מאה טבל ומאה מעשר אם נטל חציין שהן המאה והפרישן במקום אחר הרי גילה דעתו שאלו המאה שהפריש רוצה לעשר אותן לעצמן ונקבעו בהן מעשרותיהן ומעשר המאה שהפריש לשם טבל מתוכן ומן המאה הנשארים יפריש א' לשם תמ"ע שבו כאילו הוא טבל:

מאה חולין מתוקנים. כ' הרש"ש ז"ל והא דתנא הכא חולין מתוקנים פי' הרמב"ם ז"ל דברישא לא הוו חולין מתוקנים אלא שניטלה תרומתן ואינו נכון דהא רישא דהך תנן

היו לו שתי כלכלות של טבל והיינו בניטלה תרומתן וקרי ליה טבל והכא קרי ליה חולין ועוד דכל טבל דקתני הכא היינו טבול לראשון ולשני כדאיתא בגמ' ירושלמית דקאמר ר' יונה כל טבל דאנן קיימין הכא טבול לראשון כלומ' ולא לת"ג והיכי קרי לטבול לראשון ולשני חולין לכך נראה דלעולם רישא נמי חולין מתוקנין נינהו וכדפרישנא וכפי' הר"ש ז"ל אלא משום דתני לה גבי מעשר לא מצי למימר חולין דמעשר נמי חולין דאין בו קדושה ומש"ה תני חולין מתוקנין כלומ' אין בהם איסור גזל השבט ועוד דלאשמעי' דמעשר הוי טבול תנא ליה אבל במציעתא דתנא מעשר גבי טבל לא תנא ליה עכ"ל ז"ל. ומ"ש שהרמב"ם ז"ל כ' דברישא לא הוו חולין מתוקנין לא נתברר בדברי הרמב"ם ז"ל אלא מדיוק דבריו ז"ל הכי משתמע לכאורה אמנם כבר כתבתי דברי התי"ט ואנחנו השמטנו אותם כי ימצאם הדורש במקומן.] ובהן נתיישב קצת ממה שהק' הרש"ש ז"ל. ולפי' שכתב הרש"ש ז"ל דלעולם רישא נמי חולין מתוקנין נינהו נלע"ד שמתורץ קצת דקדוק התי"ט דלא נקט מאה מעשר ומאה חולין מתוקנים. דלהכי שינה וסמך לשנות חולין מתוקנין ברישא לרמוז דגם חולין דרישא דמתני' הוו חולין מתוקנין דוק:

בסוף פי' ר"ע ז"ל. והכא שהטבל יותר עשר על החולין חשבינן וכו'. אמר המלקט נראה שצ"ל יתר עשר על המעשר וכן הוגה ג"כ בדפוס בתוי"ט. וכתב הר"א אשכנזי ז"ל צ"ע לעיל פ"ה סי' ח' בפירושו כגון שנתערב לחברו חולין מועטין בטבל מרובה שאין לטבל זה תקנה עד שיעשר עליו ממק"א. ואפשר דלעיל מיירי שלא היה עשר יותר ודוק ע"כ. וע' במ"ש הר"ש ז"ל בשם הירושלמי:

זה הכלל כל זמן כו'. לאתויי בבא דרישא מאה טבל ותשעים חולין תשעים טבל ושמונים חולין. הר"ש שירילי"ו ז"ל:

משנה ח

בלשון ר"ע ז"ל. המתחיל עשר שורות וכו' עד חבית אחת שבשורה החצונה. אמר המלקט כתב הר' אפרים אשכנזי ז"ל ר"ל איזה חבית שירצה רק שיתן מן השורה החצונה ולא אמר מן שורות החצונות ודוק היטב ע"כ והח' מה"ר יהוסף אשכנזי ז"ל כתב על ל' ר"ע ז"ל פי' זה אינו נראה דאין הלשון משמע כן כלל אלא ר"ל שעשה את כל השורה מעשר כמו שפירשתי ע"כ. עוד כתב על מה שפי' ר"ע ז"ל וימלא משתיהן חבית א'. פי' זה אינו נראה כלל דמה תועלת יש במה שימלא מהם חבית אחת הרי המותר שבחבית גם הוא בספק מעשר וכן כשאמר חבית א' מעשר מה תועלת יש שיקח מכל חבית וחבית מעשר. ע"כ נראה דהספק הוא על תרומת המעשר וע"כ כשאמר שורה החיצונה אחת מעשר ר"ל שכל השורה תהיה מעשר והרי הוא צריך ליקח מאותו המעשר תמ"ע וע"כ

צריך ליקח שתי חביות לתמ"ע ויאמר אם שורה זו או זו היא מעשר הרי זו תמ"ע עליה ואם לאו הרי זו תמ"ע והרי הפסיד חבית א' בעבור שלא ידע. וכן כל המשנה מדברת שנוטל אותה לתמ"ע ומטעם זה אמר עשר שורות של עשר עשר כו' דלפי פי' המחבר קשה למה הוצרך לאמר עשר וכו' מה הפרש יש בין שהיו עשר שורות או עשר כדים לאילו היו שתים או שלש שורות וכן בחביות למה אמר עשר עכ"ל ז"ל:

עוד בלשון ר"ע ז"ל. המתחיל שורה אחת מעשר וכו' עד מכל העשר חביות חבית אחת ותהיה מעשר. אמר המלקט ובבא אחריתי דקתני חצי שורה א' מעשר ר"ל ואם אמר חבית א' מחצי שורה א' מעשר ולא יחד איזו חצי שורה יקח עשרים חביות עשר על אלכסון א' ועשר על אלכסון אחר העובר עליו ונמצא לוקח חבית מכל חצי שורה כ"כ בקצת דפוס מפי' הרמב"ם ז"ל ועיקר ודלא מן הדפוסים שכתוב בהן יקח י"ט חביות. דדוקא כשהמספר אינו זוגות מוכרח הוא שתמנה החבית האמצעית לשתי האלכסונות ויחסר אחת מן המנין אבל מתני' דנקטא עשר שורות של עשר עשר כדי יין דהיינו זוגות לעולם לא תמצא העשרה של כל אלכסון ואלכסון שאין בהם שום א' אמצעית שתפגע בה למנותה פעמים אלא כולן אחרות חדשות. ולפי זה המוחש אינם מובנים אלי דברי הר"ש והרא"ש ז"ל שכתבו תשעה עשר וגם בתלמוד הרב בצלאל אשכנזי ז"ל לא הוגה בר"ש ז"ל בזו המלה כלל ועיקר וצ"ע לע"ד:

נוטל מכל חבית וחבית. כתב ה"ר אפרים אשכנזי ז"ל נראה דה"פ דלא נוכל לומר כאן איזה חבית שירצה דצריך לסיים מקומו דבשלמא לעי' סיים מקומו להיות משורה חצונה דוקא. אבל הכא לא היה מסיים מקומו כלל. אלא ודאי ה"ק שיטול מעשר מכל חבית וחבית כך נ"ל לפי' הרמב"ם ור"ע ז"ל אבל שמעתי משם חכם א' ושמו מהור"ר יהוסף אשכנזי ז"ל דה"פ שורה החיצונה א' מעשר ר"ל ששורה החצונה שהיא עשרה חביות יהא מע"ר על כולם. נוטל שתי חביות לוכסן ר"ל מחמת תמ"ע. חצי שורה החצונה אחת מעשר פי' לא בא לעשר מע"ר רק מן החציה ודוק כי זה הפי' הוא פשוט יותר וכ"ה בר"ש ז"ל ע"ש עכ"ל של הח' הר"א אשכנזי ז"ל. וראיתי להעתיק הנה פי' הרא"ש ז"ל שרובו ככולו הוא פי' הר"ש ז"ל וז"ל עשר שורות ובכל שורה ושורה עשר כדים ובכל צד שתמנה בין ממזרח למערב או מצפון לדרום תמצא עשר שורות של עשר עשר וכולן חולין מתוקנין חוץ מאותן שקורא להן שם מעשר שהם טבל {הגה"ה לשון הר"ש ז"ל דהנהו מעשר נינהו ולא ניטלה מהם תמ"ע:} ואמר שורה החצונה א' מעשר. עשר כדים שבשורה החצונה יהיו מעשר על צ' כדים אחרים שאינם באלו השורות ואינו ידוע איזו היא מד' שורות החצונות לד' רוחות אם שורה שבמזרח או שבדרום או שבמערב או

שבצפון. נוטל שתי חביות. פתח בכד וסיים בחבית לומר דהיינו כד היינו חבית ונ"מ למו"מ כדאיתא בר"פ המניח את הכד בב"ק. לוכסן. שהן מכוונות זו כנגד זו באלכסון א' מקרן מזרחית דרומית וא' מקרן מערבית צפונית וקורא עליהם תמ"ע ואיזו שורה שתהיה הרי הפריש ממנה חבית ונותן א' לכהן והשניה מוכר לו בדמי תרומה ונותן ט' חביות ללוי למעשר. חצי שורה אחת מעשר. הפריש חמש חביות שבשורה א' על מ"ה כדין טבל שבמקום אחר ואין ידוע באיזה שורה ובאיזו צד של השורה. נוטל ד' חביות מד' זויות. דממ"נ נטל מאותה חצי שורה חבית א' ומכל חבית מפריש חצי חבית לתמ"ע על החמשה ונותן חצי חבית לכהן ומוכר ג' חצאי חביות בדמי תרומה ונותן ד' חביות וחצי ללוי. שורה אחת מעשר. ואין ידוע איזו היא בפנימיות או בחצוניות. נוטל שורה אחת לוכסן מקרן מזרחית דרומית עד קרן מערבית צפונית ונוטל עשר חביות באלכסון. א' מזרחית דרומית והשנית שבשנית והשלישית שבשלישית והרביעית שברביעית והחמשית שבחמשית והששית שבששית והשביעית שבשביעית והשמינית שבשמינית והתשיעית שבתשיעית ואחת שבקרן מערבית צפונית. וממ"נ נוטל משורת המעשר אחת ונותן לכהן אחת ומוכר לו תשע. חצי שורה אחת. ואין ידוע באיזו מכולם ובאיזו צד מהשורות. נוטל שתי שורות לוכסן. אחת מקרן דרומית מזרחית עד קרן מערבית צפונית ואחת מקרן מזרחית צפונית עד קרן מערבית דרומית והם תשע עשרה חביות ויש בהן ממ"נ אחת מהחצי שורה של מעשר ומפריש חצי מכל חבית וחבית לתמ"ע של החמשה (פי' של חצי השורה) ומוכר לכהן שמנה עשר {הגה"ה נראה תשעה עשר חצאי חביות ולשון הר"ש ז"ל ומפריש מכאו"א מספק חציה לתמ"ע והשאר מותר:} חצאי חבית. נוטל מכל חבית וחבית א' מעשרה לתמ"ע וכולן ספק ומוכרן לכהן חוץ מאחת. ולהכי צ"ל בכולן חולין מתוקנים חוץ מאותם שקורא להם שם מעשר דאם היו כולן טבל כשאמר שורה החצונה אי מעשר היינו על הט' שורות וכן חצי שורה החצונה אחת מעשר על חמש שורות קאמר א"כ אמאי נוטל ד' חביות מד' זויות יחזור ויאמר אותה חצי שורה האחרת תהא גם היא מעשר על השאר ויספיק בשתי חביות לוכסן. וכן נמי כשאמר חצי שורה א' מעשר. וי"מ בשם רב האי גאון ז"ל דאחת לאו דוקא אשורה קאי אלא אחבית אחת כלומ' שורה החצונה חבית ממנה קבעתי מעשר על איזה חבית שארצה ואין ידוע באיזו שורה של החצונות וכן חצי שורה קבע בה חצי חבית למעשר על חמש' מאיזה שירצה והאחרים חולין מתוקנים ואין ידוע איזו חצי חבית. א' מעשר דקתני בסיפא היינו שקבע חבית א' מעשר על א' מן השורות ואין ידוע איזו חבית מכל המאה ולפי' זה ניחא דנקט עשר שורות של עשר עשר עכ"ל ז"ל:

סליק פרקא וסליקא לה מסכת דמאי. ובעה"י יוסד ארץ ונוטה שמים. נתחיל מסכת כלאים